

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Pirmskolas skolotājs

ZANE PRIEDE

**5 – 6 gadus vecu bērnu individuālo spēju un prasmju
pilnveides nodrošināšana diferencētā mācību procesā**

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

LU docente
Akadēmiskais amats

Dr.paed.
Zinātniskais grāds

Ingūna Lāce
Vārds, uzvārds

Paraksts

TUKUMS 2022

Anotācija

Darba autore: Zane Priede

Pētījuma tēma: 5 – 6 gadus vecu bērnu individuālo spēju un prasmju pilnveides nodrošināšana diferencētā mācību procesā.

Pētījuma mērķis: teorētiski analizēt un praktiski pārbaudīt 5-6 gadīgu bērnu individuālo spēju un prasmju pilnveidi nodrošināšanā mācību procesa organizācijas nosacījumus.

Pētījuma teorētiskajā daļā ir izstrādāti bērnu spēju un prasmju noteikšanas kritēriji un rādītāji, kā arī tiek pētīts mācību process pirmsskolā un tā galvenie komponenti no diferenciācijas iespēju skatījuma.

Praktiskajā daļā tiek veikta bērnu spēju un prasmju novērošana pēc izvirzītajiem kritērijiem. Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības laikā pirmsskolas mācību procesā tiek realizēti diferencēšanas priekšnoteikumi. Anketēšanas rezultāti apstiprina, ka pedagogi ikdienas mācību procesā izmanto diferencēšanas paņēmienus bērnu individuālo spēju un prasmju attīstībai.

Atslēgas vārdi: pirmsskolas mācību process, diferencēšana, spējas un prasmes.

Darba apjoms: 35 lpp, 8 tabulas, 7 attēli, 30 literatūras avoti, 6 pielikumi.

Annotation

Author of the work: Zane Priede

The topic of the research work: Ensuring the improvement of individual abilities and skills of 5-6 year old children in a differentiated learning process.

The aim of the research work: theoretical analysis and practical testing of the conditions for the organisation of the training process providing for the individual abilities and skills of 5-6 year olds.

The theoretical part of the study has developed criteria and indicators for measuring children's abilities and skills. The pre-school teaching process and its main components from the perspective of differentiation are being studied.

In the practical part, monitoring of the capabilities and skills of children is performed on the basis of the criteria. The pedagogical pilot works in the pre-school process to implement the conditions for differential training. The results of testing confirm that teachers use differentiation techniques for the development of children's individual abilities and skills in the day-to-day learning process.

The key words: pre-school learning process, differentiation, abilities and skills

The amount of research work: 35 pages, 30 bibliography resources, 8 tables, 7 pictures.

Saturs

Ievads.....	5
1.5-6 gadīgu bērnu individuālo spēju un prasmju attīstību nodrošinoša mācību procesa organizācija pirmsskolā	7
1.1.5-6 gadīga bērna spēju un prasmju izpausmes un tās ietekmējošie faktori.....	7
1.2. Mācību process pirmsskolā un tā galvenie komponenti no diferenciacijas iespēju skatījuma.....	11
2.Pedagoģisko paņēmienu pielietošana diferencēta mācību procesa nodrošināšanā 5-6 gadus vecu bērnu spēju un prasmju attīstībai	17
2.1.Pētījuma bāzes un pētījumā izmantoto metožu apraksts	17
2.2. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība ievērojot diferencēta mācību procesa priekšnoteikumus.....	18
2.3. Diferencētas mācību pieejas ietekme uz bērnu individuālo spēju un prasmju izmaiņām.....	21
2.4. Pētījuma kvantitatīvo datu analīze.....	27
Secinājumi	32
Priekšlikumi.....	33
Literatūras un avotu saraksts	34
Pielikumi.....	36

Ievads

Kopš 2019. gada septembra tiek realizēti Ministru kabineta noteikumi Nr. 716 *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem*, kuri pirmsskolas izglītībā paredz ieviest pilnveidoto izglītības saturu jeb tā dēvēto kompetenču pieeju. Ministru kabineta noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām nosaka, ka “pirmsskolas izglītības satura īstenošanas mērķis ir zinātkārs, radošs un dzīvespriecīgs bērns, kas dzīvo veselīgi, droši un aktīvi, darbojas patstāvīgi un mācās ieinteresēti un ar prieku, gūstot pieredzi par sevi, citiem, apkārtējo pasauli un savstarpējo mijiedarbību tajā” (Ministru kabineta noteikumi Nr.716, II daļas 2.pants). Kā viens no galvenajiem uzdevumiem jaunajā mācīšanās pieejā tiek akcentēts bērna vispusīgas attīstības sekmēšana, ievērojot viņa vajadzības, intereses, spējas un pieredzi (Ministru kabineta noteikumi Nr.716, II daļas, 3.pants).

Ņemot vērā, ka bērns pirmsskolā pavada lielāko savas dienas daļu, lai veiksmīgi realizētu pirmsskolas izglītības mācību saturu, ir ārkārtīgi svarīgi, lai skolotājs būtu ieinteresēts un spētu pamanīt katra bērna attīstības nianses, spējas, intereses un prasmes. Pievēršot pastiprinātu uzmanību bērna vājo pušu pilnveidošanai, tiek veicināta bērna vispusīga attīstība. Pirmsskolas mācību programma arī akcentē bērna individuālo spēju pamanīšanu un akceptēšanu. Tādējādi nodrošinot attiecīgu uzdevumu un to izpildes laika nodrošināšanu katram bērnam individuāli, rēķinoties ar viņa iepriekšējo pieredzi un attiecīgajām spējām (Pirmsskolas mācību programma 2018). Jana Grava (2018) promocijas darbā “Bērncentrētas pedagoģiskās pieejas īstenošana bērna pašrealizācijai pirmsskolā” akcentē to, ka šis gadsimts ir tendēts uz bērnu, viņa individualitātes un unikalitātes pamanīšanu mācību procesā un prasmīgu pedagoga ikdienas darba pilnveidošanu, lai veicinātu bērna pašrealizācijas attīstību (Grava 2018). Tādējādi skolotāja uzdevums ir “pamanīt katra bērna spējas un veidot tādu pedagoģisko procesu, lai tās attīstītos” (Fišers 2005, 5). Jāatzīmē, ka realitātē šī uzdevuma izpilde ir gana sarežģīta, jo viena vecuma bērnu spējas, prasmes, pieredze ir ļoti atšķirīga. Pie tam, jāņem vērā, ka pirmsskolas grupā ir liels bērnu skaits. Līdz ar to, skolotājam ir jābūt ļoti zinošam, varošam un vispusīgi prasmīgam, lai katram uzdevumam konkrētā mācību jomā izstrādātu dažādus variantus atbilstoši katra bērna spējām, tādējādi veicinot efektīva mācību satura realizēšanu atbilstoši noteikumiem par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām.

Skolotājs ir pārmaiņu faktors, kuram ir jāspēj pārorientēties uz radoša izglītības procesa nodrošināšanu, kas aizrauj un ieinteresē bērnus, tādējādi attīstot bērna individuālās spējas un prasmes (Svence 2020). Diferencēta mācību pieeja tiek akcentēta kā skolotāja ikdienas darba nepieciešamība. Tās būtība ir piedāvāt bērniem tādus uzdevumus, ko saprot visi, bet katrs var

veikt pēc savām spējām. Diferencēti uzdevumi dod iespēju katram bērnam gūt panākumus mācībās (Lazdiņa 2020). Pētījumos pirmsskolas pedagoģijā un to apkopojumā Latvijas Universitātes Rakstos tiek aktualizēti tādi jautājumi kā pirmsskolas vecuma bērna apdāvinātība, iedzimto spēju diagnosticēšana un turpmākās attīstības sekmēšanas iespējas (Sāviča 2019).

Autores iepazītos līdzšinējos pētījumos neparādās skolotāju viedoklis un ikdienas darba atspoguļojums diferencēta mācību procesa nodrošināšanai, kas ir pamatā, katra bērna individuālo spēju un prasmju attīstībai. Šis process nebūt nav viegls un prasa ārkārtīgi lielus pedagoga iekšējos resursus (Svence 2020). Lai pētītu iepriekš akcentēto jautājumu par bērna individuālo spēju un prasmju attīstību ikdienas mācību procesā pirmsskolā, šī pētījuma tēma ir **5-6 gadus vecu bērnu individuālo spēju un prasmju pilnveides nodrošināšana diferencētā mācību procesā.**

Mērķis: Teorētiski analizēt un praktiski pārbaudīt 5-6 gadīgu bērnu individuālo spēju un prasmju pilnveidi nodrošinoša mācību procesa organizācijas nosacījumus.

Pētījuma objekts – Diferencēti organizēts mācību process pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets – Bērnu individuālo spēju un prasmju attīstību nodrošinoši pedagoģiskie nosacījumi.

Pētnieciskais jautājums – Kā nodrošināt katra bērna individuālo spēju un prasmju attīstību, strādājot ar bērnu grupu, kur pastāv ļoti atšķirīgas bērnu attīstības vajadzības?

Pētījuma uzdevumi:

1. Atlasīt un analizēt teorētisko literatūru par skolotāja darba aspektiem un bērna individuālo spēju un prasmju pilnveidošanu.
2. Pētīt diferencēšanas būtību kompetenču pieejā (skola2030).
3. Praktiski pārbaudīt diferencēta mācību procesa organizācijas iespējas bērna individuālo spēju un prasmju attīstības veicināšanā.

Pētījuma metodes:

1. Pedagoģiskās, psiholoģiskās un metodiskās literatūras teorētiska analīze.
2. Pedagoģiskais novērojums pirmsskolā.
3. Aptaujas metodes: intervija, anketēšana.
4. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība.

Pētījuma bāze – X izglītības iestāde (bērnu skaits grupā 20).

1. 5-6 gadīgu bērnu individuālo spēju un prasmju attīstību nodrošinoša mācību procesa organizācija pirmsskolā

1.1.5-6 gadīga bērna spēju un prasmju izpausmes un tās ietekmējošie faktori

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca jēdzienu *spējas* definē kā cilvēka iedzimtas kompetences veikt noteikta veida fiziskas vai garīgas aktivitātes noteiktā līmenī. Spējas ir cilvēka īpašība, kas ļauj sekmīgi uztvert, reaģēt, darboties un kas nodrošina šādi norisei nepieciešamos nosacījumus (Skujiņa, Beļickis, Blūma 2000). Attīstības psiholoģijas autors Ēriks Kalvāns arī akcentē, ka cilvēka spējas nosaka iedzimtība (Kalvāns 2018). Šis aspekts, vērš uzmanību uz to, ka bērnam piedzimstot piemīt spējas, kuras laika gaitā un dažādu apstākļu mijiedarbībā tiek ietekmētas un attīstītas.

Savukārt, *prasme*, tulkojumā no angļu valodas vārda *skill*, ir dzīves laikā caur pieredzi, regulāru treniņu un aktīvu praktisku darbošanos apgūta spēja veikt darbību ar noteiktiem rezultātiem (The Britannica Dictionary 2022). Apgūtās prasmes bērns spēj demonstrēt darbībā, piemēram, zīmējot, dziedot, grupējot vai kustoties atbilstoši mūzikas ritmam (Pirmsskolas mācību programma 2018).

Par nozīmīgākajiem spēju un prasmju ietekmējošiem faktoriem E.Kalvāns dēvē vidi, kas tiek interpretēta kā sociālās un dabiskās vides mijiedarbība. Ar bērna attīstību ietekmējošu sociālo vidi tiek aptverta ģimene kā arī sociālie, politiskie, kultūras un ekonomiskie apstākļi. Savukārt dabiskā vide sevī ietver ģeogrāfiskos un klimatiskos apstāļus (Kalvāns 2018). Runājot par bērna individualitāti, Daina Dzintere uzsver, ka liela ietekme bērna individualitātes attīstībā bez sociālās vides un iedzimtības aspektiem ir arī raksturam un temperamentam (Dzintere 2002). Darba autore vēlas vērst uzmanību arī tiem spēju un prasmju ietekmējošiem faktoriem, kas izriet no jēdziena - prasme skaidrojuma. Proti, pieredze, regulārs treniņš un aktīva iesaistīšanās.

Kvalitatīva pētījuma izstrādei būtiski ir saprast, kādas pazīmes liecina, ka tiek nodrošināta katra bērna individuālo spēju un prasmju attīstība. Skola2030 pieejamā informācija vērš uzmanību tam, ka nozīmīga ir bērnu vērtēšana jeb sasniedzamo rezultātu apguves līmeņa noteikšana, kas ļauj plānot gan grupu darbus bērniem ar līdzīgām mācību vajadzībām, gan individuālos uzdevumus atbilstoši katra bērna spējām (Skola2030 2019). Pirms kritēriju un rādītāju izstrādes bērnu spēju un prasmju noteikšanai, darba autore iepazīstas ar 5-6 gadus vecu bērnu attīstības raksturojumu dažādu autoru skatījumā, pievēršot uzmanību bērna sociālajām un kognitīvajām prasmēm, kā arī bez ievēribas neatstājot bērna fizisko un sīko muskuļu kustības attīstību. Balstoties uz zināšanām par bērna attīstības īpatnībām, pedagogs var pielāgot mācību

procesu bērna vajadzībām (Dzintere 2002). Šajā vecumā notiek aktīva bērna sagatavošana turpmākajai attīstībai kā arī skolas gaitu uzsākšanai. Tāpēc jāatceras, ka “pirmsskolas vecumā bērns gan fizioloģiski, gan garīgi attīstās visintensīvāk” (Krinkele 2002, 16). Šī iemesla dēļ, būtiski, lai pedagogs sava darba procesā spēj pamanīt katra bērna individualitāti, attīstības nianses un pārzina bērnu personības īpatnības.

Bērns 5-6 gados pats spēj sadraudzēties ar citiem bērniem, prot risināt radušās problēmas, nepieciešamības gadījumā, meklējot palīdzību pie pieaugušā. Izrāda interesi par spēlēm ar sacensību elementiem un noteikumiem, kurus cenšas ievērot un nodrošināt, lai to dara arī citi. Kas attiecās uz citām *sociālajām prasmēm*, tad jāmin, ka bērns šajā vecumā spēj uzslavēt un atbalstīt citus. Patstāvīgi darbojas aptuveni 20 minūtes (Hansena, Kaufmane, Saifers 2002).

Kognitīvās prasmes. Šajā vecumā bērns ar diezgan lielu precizitāti spēj atstāstīt dzirdētos notikumus. Prot nosaukt visus ciparus no 1-10 un pazīst lielāko daļu alfabēta burtu. Mērķtiecīgi lieto šķēres, krāsas un citus materiālus nodarbībām. Bērna uzmanības noturība ievērojami palielinās, bērns mācās ieklausīties norādījumos. Ja ir ieinteresēts nodarbē, tad spēj ignorēt visu, kas novērš uzmanību (Hansena, Kaufmane, Saifers 2002). Savukārt, Inese Freiberga akcentē arī to, ka bērnam pasaules izzināšanā un savu prasmju attīstīšanā svarīga ir praktiskā darbošanās, jo bērns iepazīst un interesējas par to, ko redz, ko var aptaustīt, sajūst, ar ko var darboties (Freibergera, Priede 2007).

Runas attīstība. Bērna valoda gandrīz neatšķiras no pieaugušā valodas, viņš labprāt iesaistās saziņā ar pieaugušajiem, izsakot dažādas frāzes (Hansena, Kaufmane, Saifers 2002). Spēj iztēloties, fantazēt un par to stāstīt klausītājiem. Bērna interesi piesaista un valodas ritmiskumu veicina - dzeja, dziesmas, skaitāmpantiņi, plaukšķināmie panti, kas nav pārāk gari, bet pietiekami reālistiski un papildināti ar pirkstu un ķermeņa kustībām (Deivisa 2020).

Attiecībā uz *sīko muskuļu precīzo kustību*, jāmin, ka bērnam jau ir izveidojusies vadošā roka, un pareizs satvēriens. Bērns prot uzrakstīt savu vārdu ar drukātajiem burtiem, izgriež un krāso vienkāršas formas siluetus (Hansena, Kaufmane, Saifers 2002).

Fiziskā attīstība. Bērns izrāda interesi par kustību un fisiskām aktivitātēm, tostarp šķēršļu pārvarēšanu. Spēj kontrolēt savas kustības un veic tās mērķtiecīgi (Krinkele 2002). Par bērna fizisko attīstību liecina arī *pašapkalpošanās prasmes*. Tāpēc jāuzsver, ka 5-6 gadu vecumā bērns ir pilnīgi patstāvīgs ģērbjoties, spēj saķemmēt sev matus un iztīrīt zobus. Spēj šķērsot ielu, ievērojot drošības noteikumus, prot sevi apkalpot pie galda - sasmērēt sviestmaizi, uzlikt sev ēdienu (Hansena, Kaufmane, Saifers 2002). Jāņem vērā, ka telpai ir jābūt iekārtotai tā, lai bērns varētu ērti piekļūt sev nepieciešamām lietām. Piemēram, grāmatām plauktā ir jābūt novietotām tā, lai bērns var redzēt grāmatas vāku un viegli tai var piekļūt (Deivisa 2020).

Minētais aspekts vērš uzmanību uz bērna darbību atbalstošas vides iekārtošanas nepieciešamību, kas ir vēl viens faktors, kam ir nozīmīga loma bērna spēju un prasmju attīstībā.

Bērns ir individuāla personība, kuras spēju un prasmju attīstīšanai nepieciešams nodrošināt dažādas aktivitātes atšķirīgu attīstības jomu, spēju un prasmju pilnveides nodrošināšanai - atbilstošas vecumam un interesēm. Svarīgi ņemt vērā, ka jebkura ilgstoši vai atkārtoti veikta bērna darbība, rada noteiktu attīstošu efektu, tāpēc, videi ir jābūt pieejamai un mācīšanās paņēmieniem – daudzveidīgiem, lai tie veicinātu katra bērna izaugsmi un sekmētu attīstību.

Darba autore, balstoties uz bērnu attīstības raksturojumu un pirmsskolas mācību programmā izvirzītajiem bērnam sasniedzamajiem rezultātiem mācību jomās, ir izstrādājusi rādītāju un kritēriju tabulu 5-6 gadus vecu bērnu individuālo spēju un prasmju noteikšanai (sk. 1.tabulu).

1.tabula. 5-6gadus vecu bērnu spēju un prasmju noteikšanas kritēriji un rādītāji

		Kritēriji	Rādītāji				
Mācību joma			Pilnībā apguvis (PA)	Daļēji apguvis (DA)	Nav apguvis (NA)	Izrāda interesi (II)	Neizrāda interesi (NI)
Sociālās prasmes	Sociālā un pilsoniskā mācību joma	Spēj draudzēties ar citiem bērniem					
		Apzinās savu Es (protu, varu, zinu)					
		Izvēlas aktivitātes bez pieaugušo palīdzības					
Kognitīvās prasmes	Valodu mācību joma	Skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu/ Lasa īsus vārdus (6gadi)					
		Uzdod jautājumus, izrāda interesi.					
		Domā, spriež, salīdzina, analizē.					
	Matemātikas mācību joma	Prot nosaukt un atpazīst visus ciparus no 1-10					
		Grupē priekšmetus pēc dažādām pazīmēm (krāsas, lieluma, formas)					
		Nosauc objektu atrašanās vietu telpā un plaknē (virs, zem, pie, aiz, blakus, pa labi, pa kreisi)					
	Dabaszinātņu mācību joma	Novēro, salīdzina, eksperimentē					

		Pamana pārmaiņas dabā, mainoties gadalaikiem					
		Iesaistās apkārtnes sakopšanā					
Fiziskās prasmes	Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma	Pārvar šķēršļus sev un citiem drošā veidā					
		Ar prieku iesaistās fiziskajās aktivitātēs					
		Pats sagērbjas, spēj apkalpot sevi pie galda					
Mākslinieciskās prasmes	Tehnoloģiju mācību joma	Plāno savu ieceri un tās īstenošanas soļus					
		Tur un pareizā satvērienā lieto rakstāmpiederumus un darba rīkus					
		Izmanto dažādus darba paņēmienus savas ieceres īstenošanai strādā radoši, nebaidās eksperimentēt					
	Kultūras izpratne un pašizpaušmes māksla	Ievēro spēles noteikumus					
		Piedāvā savu sižetu rotaļai					
		Izrāda iniciatīvu, dzied, dejo, izspēlē sižetu lomu rotaļas					

Vadoties pēc Pirmsskolas mācību programmā izstrādātā mācību jomu dalījuma, darba autore ir izveidojusi savu rādītāju un kritēriju tabulu bērna individuālo spēju un prasmju novērtēšanai. Mācību jomas ietver prasmes, kas tiek apgūtas caur bērna individuālu un aktīvu iesaistīšanos mācību procesā. Tāpēc svarīgi, lai skolotāja piedāvātie uzdevumi ir bērna interesēm un vajadzībām atbilstoši. Mācību programmā izvirzītie bērnam sasniedzamie rezultāti mācību jomās, pēc autores domām, ir ļoti sadrumstaloti, tapēc tabulā atspoguļotas tās spējas, kuru attīstīšana konkrētajā mācību jomā, sekmē bērna patstāvību un individualitātes izpaušmes arī citās jomās. D.Dzintere pauž uzskatu, ka svarīgākais ir parādīt bērnam ceļu, kurā bērns var pats gūt atbildes uz saviem jautājumiem, tādējādi atbalstot un veicinot bērna patstāvību (Dzintere 2002). Pēc autores domām tabulā ietvertie kritēriji ir pamats bērna turpmākai vispusīgai attīstībai. Savukārt, rādītāji liecina par bērna spēju apguvi (pilnībā apguvis, daļēji apguvis, neapguvis). Svarīgākais uzsvars, pēc autores domām, ir jāpievērš tam vai bērns izrāda interesi par konkrēto spēju apgūšanu. Ja bērnam ir interese, tad iespējams nepieciešams ilgāks laiks prasmju apgūšanai, turpretī, ja intereses nav vispār – mācību procesā nepieciešama cita mācību pieeja.

1.2. Mācību process pirmsskolā un tā galvenie komponenti no diferenciacijas iespēju skatījuma

Pirmsskolas izglītība ir vispārējās izglītības pirmā pakāpe. Pirmsskolas izglītības programmas īstenošanas mērķis ir bērna sagatavošana skolai (Vispārējās izglītības likums V nodaļa, 20.pants). Jaunā kompetenču pieeja paredz, ka pirmsskolas mācību process norit integrētās jeb dažādu mācību jomu apvienojošās rotaļnodarbībās visas dienas garumā (Pirmsskolas mācību programma 2018). Kas attiecas uz metodisko paņēmieni izmantošanu pirmsskolas mācību procesā, tad jāsecina, ka skaidri definēti tie nav. Valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijas definē pirmsskolas izglītības satura īstenošanas mērķi un uzdevumus, kas paredz vispusīgas bērna attīstības sekmēšanu – sociālo, emocionālo prasmju un kritiskās domāšanas attīstīšanu un pamatu apguvi dažādās mācību jomās, ievērojot bērna vajadzības, intereses, spējas un pieredzi un liekot pamatus vērtībās balstītu ieradumu veidošanai (Ministru kabineta noteikumi Nr.716. IV nodaļa, 10.pants). Vadlīnijās tiek definēts pirmsskolas izglītības saturs un tā īstenošanas principi. Par galveno mācību organizācijas formu minot rotaļnodarbību, kas ir pedagoga mērķtiecīgi organizētu un netieši vadīta mācīšanās (Ministru kabineta noteikumi Nr.716. IV nodaļa, 11.pants). Mācību procesa pamatā ir izraudzīts bērnam saistošs temats, kurš tiek apgūts pilnveidojot bērna spējas un prasmes dažādās mācību jomās - valoda, matemātika, dabaszinības, veselība un fiziskās aktivitātes, kultūra un pašizpaušme, kā arī sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā. Temata apgūšanai tiek atvēlēts konkrēts laika periods, piemēram, mēnesis, kura laikā bērns nesteidzīgi iedziļinoties veicamajos uzdevumos attīsta savas spējas, apgūst jaunas zināšanas, prasmes un iemaņas. Pirmsskolas mācību programmā tiek akcentēts, ka “plānojot mācības, skolotājs formulē tematam atbilstošu, konkrētu un bērnam saprotamu galveno ziņu un izvēlas kompleksus bērnam sasniedzamos rezultātus visās mācību jomās, ietverot gan mācību jomai raksturīgo zināšanu, izpratnes un pamatprasmju apguvi, gan caurviju prasmju apguvi, kā arī vērtībās balstītu ieradumu attīstību” (Pirmsskolas mācību programma 2018). Svarīgi uzsvērt, ka skolotāja uzdevums ir bērnam izvirzītos sasniedzamos rezultātus pielāgot katra bērna attīstības līmenim. Pie tam, skolotājam ir jābūt skaidrībai par to, kāda sasniedzamā rezultāta īstenošana tiks realizēta konkrētajā nedēļā un atsevišķās nedēļas dienās. Veicamie uzdevumi un darbības temata apguvei caur sasniedzamo rezultātu īstenošanu, notiek gan iekštelpās, gan dabā “iekļaujot katru dienu regulāras fiziskās aktivitātes un apstākļus veselību veicinošu ieradumu veidošanai, paredzot dažādus pasākumus, piemēram, kas saistīti ar valsts svētkiem, gadskārtu ieražām un tradīcijām” (Pirmsskolas mācību programma 2018). Bērns mācās iedziļinoties, patstāvīgi un savā attīstības tempā (Skola2030 2019). Minētais saskan ar Pirmsskolas izglītības vadlīnijās pausto, ka bērns piedalās mācību procesā, kurā

atbilstoši savām individuālajām spējām sasniedz mācīšanās mērķi un sasniedzamos rezultātus. Jaunās kompetenču pieejas ideja atbilst J.A. Komenska redzējumam par mācību procesu. Proti, bērnam ir jāiemāca izzināt lietu sastāvu un būtību, nevis pieņemt citu vērojumu kā patieso realitāti (Grudulis 1992). Jāmācās no savas pieredzes, jāspēj bērniem dot iespēju gūt šo pieredzi caur praktiskām aktivitātēm, eksperimentiem un vērojumiem. Mūsdienu bērni tiek mācīti iedziļinoties saturā, tiek mudināti paši meklēt atbildes un izteikt iespējamus risinājumus dažādām situācijām, skolotājs atbalsta bērnu meklējumus un centienus sasniegt rezultātu, bet vairs nedod gatavas atbildes un nerāda priekšā. Lai šis mācīšanās process noritētu pēc iespējas pilnvērtīgāk, mācību videi ir jābūt – jēgpilnai, mainīgai un izzinošai, pētīt, mācīties un radīt rosinošai, drošai un nediskriminējošai, fiziskajai, garīgajai un intelektuālajai attīstībai labvēlīgai (Skola2030 2019).

No minētā izriet, ka galvenie mācību procesa komponenti ir bērns (viņa esošās un attīstāmās spējas un prasmes), pedagogs (kompetence pamanīt bērnu un viņa vajadzības, rast iespējas bērna spēju un prasmju pilnveidošanā) un vide, kurā norit mācību process. Būtiski, lai vide ir bērna attīstību veicinoša - bērna vecumam, interesēm un vajadzībām atbilstoša.

Bērnu izglītošana pirmsskolā ir sarežģīts, tomēr mērķtiecīgs darbs, kas vērsts uz jaunā cilvēka prasmju attīstību, zināšanu pilnveidošanu un izpratnes veicināšanu tālāko skolas gaitu uzsākšanai. Bērnu zināšanu līmenis un apgūtās prasmes viena vecuma bērniem ir krasi atšķirīgas. Tādēļ, skolotājam gluži kā burvim ir jāspēj nodrošināt katram bērnam tādu mācību procesu, kas turpina veicināt bērna izaugsmi. Ikdienā ar to saprotam diferencēta mācību procesa nodrošināšanu pirmsskolā.

Ar jēdzienu *diferenciācija* pedagogijā tiek apzīmēts “mācību princips, kas paredz nepieciešamību un iespējamību mācību procesu pielāgot izglītojamā vajadzībām, interesēm, spējām” (Skujiņa, Beļickis, Blūma, 2000). Savukārt, Irina Maslo norāda, ka „diferenciācija aptver visus organizatoriskos un didaktiskos pasākumus, kas realizē dažādu pieeju audzēkņiem skolas pedagoģiskajā procesā” (Maslo 1995, 69). No minētā izriet, ka diferencēta mācību procesa ideja paredz, ka mācību programmas saturs, uzdevumi un sasniedzamie rezultāti var tikt pielāgoti katra bērna spēju un prasmju līmenim, izmantojot atbilstošu mācību metodisko nodrošinājumu.

Līdzīgu jēdziena definējumu ir akceptējis arī Izglītības kvalitātes valsts dienests, akcentējot, ka “Mācību procesa diferenciācija ir metodiski, didaktiski un organizatoriski pasākumi, ar kuru palīdzību mācības tiek pielāgotas izglītojamo grupas spējām, motivācijai un talantiem” (Izglītības kvalitātes valsts dienests 2020). Lai kvalitatīvi realizētu diferenciācijas procesu, tiek izdalīta *ārējā un iekšējā diferenciācija*. Galvenā atšķirība starp minētajiem diferencēšanas veidiem ir tā, ka ārējā diferenciācija paredz izglītojamo dalīšanu dažādās

izglītības iestādēs vai mācību klasēs atbilstoši izglītojamo spējām un sasniegumiem dažādos mācību priekšmetos. Balstoties uz to, ka pilnveidotā mācību satura jeb Jaunās kompetenču pieejas īstenošanas princips ir iekļaujošas izglītības pieeja (Leitāne 2020), darba autore šo diferencēšanas veidu savā darbā neskata, jo ārējā diferencēšana, pēc darba autores domām, šī darba ietvaros ir zaudējusi savu aktualitāti - bērni ar dažādām mācīšanās grūtībām no speciālajām izglītības iestādēm iespēju robežās tiek socializēti pirmsskolas izglītības iestādēs, kas pamatā realizē vispārējās pirmsskolas izglītības programmu. Minētā iemesla dēļ, šajā kvalifikācijas darbā tiek izmatota *iekšējās diferenciacijas* jēdziena izpratne, kas paredz, ka “izglītojamo grupām tiek piedāvāti atšķirīgi uzdevumi, kuri atbilst viņu spējām un interesēm” (Izglītības kvalitātes valsts dienests 2020). Tādējādi atšķirīgs ir piedāvāto uzdevumu skaits, to grūtības pakāpe, izpildes laiks, pedagoga sniegtā palīdzība, darba un uzskates līdzekļi. Pedagoģis pārbauda izglītojamo mācīšanos, par pamatu ņemot pirmsskolas mācību programmas saturā iekļautos uzdevumus, lai veicinātu bērnam izvirzīto sasniedzamo rezultātu īstenošanu.

Darba autorei šī pētījuma ietvaros piemērots šķiet K.A. Tomlinsones un R.Mūnas (*Moon*) diferenciacijas jēdziena skaidrojums, kurā galvenais akcents tiek likts uz pedagogu kā šī procesa virzītāju. Minētās amerikāņu pedagoģes uzsver, ka “diferenciacija ir skolotāja proaktīva reakcija uz izglītojamo vajadzībām” (Tomlinson, Moon 2013, 2). Tomlinsone pauž ideju, ka skolotājam diferencēta mācību procesa nodrošināšanā galvenā uzmanība ir jāvērs uz izglītojamo atšķirīgajām spējām un prasmēm, nevis mācību programmās izvirzītajiem sasniedzamajiem rezultātiem (Tomlinson 1999). Šis aspekts daļēji saskan ar iepriekš skatīto Izglītības kvalitātes valsts dienesta pieņemto diferenciacijas jēdziena izpratni. Lai arī skatītajās definīcijās centrālā loma ir izglītojamo spēju un prasmju pamanīšanai un attīstīšanai, realitātē liela nozīme tiek pievērsta konkrētā mācību programmā izvirzīto sasniedzamo rezultātu apguvei. Minētā autore akcentē, ka skolotājam, pirmkārt, ir jāsaprot, kāda ir situācija grupā, lai varētu piedāvāt vairākas iespējas efektīvai zināšanu un prasmju apguvei, ņemot vērā katra izglītojamā intereses un vajadzības, kā arī līdzšinējo pieredzi (Tomlinson 2017). Savukārt Eva Barne (Bearne) diferenciaciju definē kā pozitīvu līdzekli visu izglītojamo progresu veicināšanai, tomēr min, ka pedagoģiskās pieejas šī procesa nodrošināšanā var atšķirties (Bearne 2006). Pedagoģa profesionālā darbība skar izglītojamo vajadzības, motivāciju, domāšanas veidu un diferenciacijas principus - iekļaujoša mācību vide, kvalitatīvs mācību saturs, snieguma vērtēšana, mācīšanas process un mācīšanās vadīšana, kā arī grupas ikdienas darba un vides pielāgošana (Bearne 2006). Kvalitatīva pedagoģiskā procesa nodrošināšanā nenoliedzami svarīga ir gan pedagoga individualitāte, gan profesionālā kompetence. Ņemot vērā to, ka “skolotāja darbs kļūst komplicētāks un intensīvāks, jaunie apstākļi pieprasa, lai pedagogs būtu psiholoģiski izturīgs, apveltīts ar emocionālo pašregulāciju un dzīvesspēku” (Svence 2020, 14).

No minētā izriet, ka pedagoga atbildība ir pamanīt, sadzirdēt un atbilstoši reaģēt uz izglītojamo atšķirīgajām vajadzībām, spējām un prasmēm, lai veicinātu izglītojamā attīstību, izaugsmi, spēju un prasmju pilnveidi.

Izglītības kvalitātes valsts dienests min, ka diferencēt var: mācību saturu, mācību procesu, sasniedzamo rezultātu un vides sniegtās iespējas. Būtiska nozīme diferencētā pirmsskolas mācību procesa nodrošināšanā ir jāvērs izglītojamā izziņas procesa iezīmēm un gatavībai mācīties, motivācijai un interesēm, bez ievērības nedrīkst atstāt arī izglītojamā personības iezīmes (Izglītības kvalitātes valsts dienests 2020). Līdzīgu viedokli ir paudusi arī Eva Barne uzsverot, ka diferencēta mācību procesa nodrošināšanā ir jāņem vērā dažādi faktori, piemēram, dzimums, dzimtā valoda, fiziskās atšķirības, izglītojamā spēja informāciju vieglāk uzņemt ar dzirdi, redzi vai praktisku līdzdarbošanos, tikpat liela nozīme ir izglītojamā esošo zināšanu un uzkrātās pieredzes apjomam (Bearne 2006).

No iepriekš gūtās diferenciacijas jēdziena teorētiskās izpratnes un mācību procesa diferencēšanas aspekta, darba autore secina, ka pedagoga darbā ļoti liela nozīme profesionālās kompetences aspektā ir novērošanai, kas ir pamatā tam, ka bērna individuālās spējas un prasmes tiek pamanītas. Novērošana ir būtisks priekšnosacījums kvalitatīva, bērna attīstību pilnveidojoša, individuālo prasmju un spēju attīstoša diferencēta mācību procesa organizācijai. Darba autore gūst apstiprinājumu tam, ka mācību sasniegumu nodrošināšanai - bērna spēju un prasmju attīstības veicināšanai – pedagogs var mācību procesu diferencēt jeb pielāgot atbilstoši bērna mācību vajadzībām pēc tam, kad ir veikta katra bērna novērošana ikdienas rotaļnodarbībās.

Ar diferencētu mācību procesu saprot ne tikai dažādu didaktisko metožu un organizatorisko pieeju tostarp pāru, grupu un individuālo darbu izmantošanu, bet arī nepieciešamību pielāgot:

- mācību saturu - kas ir tas ko vēlamies bērnam iemācīt?;
- mācību procesu - uzdevumi, vingrinājumi, aktivitātes;
- produktu – veids, kā bērni parāda, ko ir apguvuši (savas zināšanas, izpratni vai prasmes);
- mācību vidi – grupas klimats, atmosfēra, telpu iekārto tā, lai atbalstītu bērnu mācīšanās vajadzības.

Darba autore pētījuma ietvaros ir pielāgojusi pirmsskolas mācību vajadzībām atbilstošus diferencēta mācību procesa nosacījumus (sk. 2.tabulu), kas aizgūti no Valsts izglītības satura centra izveidotā mācību procesa diferenciacijas plāna, kas paredzēts skolēniem. (Valsts izglītības satura centrs 2018)

2.tabula. Priekšnoteikumi diferencētam mācību procesam pirmsskolā dienas garumā

	Mācību satura pielāgošana	Mācību procesa pielāgošana	(Produkta pielāgošana) prasmju demonstrēšana	Mācību vides pielāgošana
Bērna sagatavotība iepriekšējā pieredze	<ul style="list-style-type: none"> • Dalīšanās savā izpratnē par tēmu • Dažādu grūtības pakāpju uzdevumu sagatavošana • Informācijas pasniegšanas metožu dažādošana 	<ul style="list-style-type: none"> • Vingrinājumi, uzdevumi ar dažādu grūtības pakāpi • Darba veikšana atbilstoši bērna darbības tempam • Dažādu iespēju piedāvāšana iegūto zināšanu nostiprināšanai 	<ul style="list-style-type: none"> • Patstāvīga, mērķtiecīga darbošanās, apgūtā izpratnes demonstrēšanai • Ieinteresēšana esošās prasmes pilnveidošanā 	<ul style="list-style-type: none"> • Bērna attīstību veicinoša (atbilstoša zināšanām, prasmēm, spējām) • Bērns var brīvi demonstrēt savu gatavību un interesi apgūt jaunas lietas
Bērna intereses (kas piesaista uzmanību, raisa zinātkāri, mudina iesaistīties)	<ul style="list-style-type: none"> • Daudzveidīgu materiālu izmantošana • Mācību procesa sasaiste ar reālo dzīvi • Praktiski piemēri, aizraujoši skolotāju un ģimenes locekļu stāsti 	<ul style="list-style-type: none"> • Papildmateriālu izmantošana prasmju apguvei un spēju attīstīšanai atbilstoši interesēm 	<ul style="list-style-type: none"> • Iespēja izmantot modernās tehnoloģijas mācību procesā (telefons, planšete, dators) • Atbildība piedaloties mācību procesa plānošanā (temata izziņāšanā, nodarbību plānošanā rīta aplī) 	<ul style="list-style-type: none"> • Katrs bērns grupā jūtas iederīgs • Visi bērni tiek iesaistīti mācību procesā • Telpas iekārtojums ir mainīgs un atbilstošs bērna interesēm
Mācīšanās veids (kā bērns vieglāk uztver informāciju)	<ul style="list-style-type: none"> • Praktiska darbošanās patstāvīgi vai grupā • Informācijas pasniegšana – verbāli (audio ieraksti), vizuāli (attēli, video), praktiski piemēri 	<ul style="list-style-type: none"> • Darbs grupās, pāros, individuāli. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bērns demonstrē apgūtās prasmes ikdienas situācijās (skaitot, vērojot, atceroties, izsakot viedokli, atsaucoties uz redzēto, dzirdēto, darīto) 	<ul style="list-style-type: none"> • Bērns mācās saprast, ka zināšanas var apgūt dažādos veidos (klausoties, sarunājoties, vērojot, atbildot, jautājot) • Bērns nebaidās kļūdīties • Katru dienu ar prieku uzzina ko jaunu.

Apakšnodaļā 1.1. jau tika akcentēta vides nozīme bērna spēju un prasmju attīstības nodrošināšanā. Jāuzsver, ka daudzveidīga mācību vide tiek īpaši akcentēta diferencētā mācību procesā, jo tās nodrošināšana ir pamats kvalitatīva bērna laika pavadīšanai (individuāli vai grupā) atbilstoši bērna sagatavotībai un interesēm. Vides pielāgošanas nepieciešamība mācību vajadzībām, atspoguļota arī 2.tabulā. Bez ievēribas nedrīkst atstāt faktu, ka laikā, kad bērns

patstāvīgi apgūst vides sniegtās iespējas, pedagogs var veltīt papildus uzmanību citu bērnu mācību vajadzībām (Kārkliņa 2020).

Iepriekš apskatītie diferenciacijas jēdziena skaidrojumi ir pamats, uz kuru darba autore balstās, veidojot savu izpratni par diferencēta mācību procesa būtību un nepieciešamību, kā arī galvenajiem nosacījumiem, kas jāievēro diferencēta mācību procesa organizācijā, lai nodrošinātu bērna individualitātes ievērošanu. Pirmkārt, pedagogam ir jāpārzina katra bērna mācīšanās vajadzības, jāsaprot līdzšinējo pieredzi un intereses, tas nozīmē, ka par prioritāti pedagoga darbā tiek izvirzīta bērna vērošana. Otrkārt, jānodrošina kvalitatīvs mācību saturs un daudzveidīga, jēgpilna, izzinoša, droša un mainīga vide, kurā bērns vēlas aktīvi darboties un attīstīties gan fiziski, intelektuāli, gan garīgi. Treškārt, pedagogs ir bērnu virzītājs, kurš mācību programmā izvirzītos sasniedzamos rezultātus pielāgo bērna šī brīža attīstības līmenim, bērniem tiek piedāvāti atšķirīgi uzdevumi, kuri atbilst viņu spējām un interesēm. D. Dzintere uzsver, ka īstenojot individuālu pieeju katram bērnam mācību procesā, produktīvāk norit darbs grupā kopumā. Bērni ir ieinteresēti sekmīgāk veikt jaunus un sarežģītus uzdevumus, mazinās uzvedības problēmas, un pieaug viņu pašapziņa, prasmes un motivācija, tiek apgūtas jaunas zināšanas, attīstītas prasmes (Dzintere 2002). Minētie argumenti diferencēta mācību procesa nepieciešamībai šķiet pamatoti, tomēr to izpildījumu realitātē darba autore pārbaudīs pētījuma empīriskajā daļā.

Noslēgumā, darba autore secina - kvalitatīvi nodrošināts mācību process pirmsskolā, balstās uz ikdienas darba diferencēšanu, tādā veidā atbalstot visus bērnus grupā. Lai bērnam veicamie uzdevumi būtu atbilstoši viņa spēju un prasmju līmenim, tādējādi veicinātu katra bērna individuālo spēju un prasmju attīstību mācību procesā, pedagoga darbā būtiska loma ir bērna novērošanai. Viņa stipro un vājo pušu identificēšanai bērna aktivitāšu laikā visas dienas garumā – sākot ar rīta cēlienu, kad bērns ierodas pirmsskolas izglītības iestādē (ir bērni, kuri ir attraisītāki kamēr vēl grupā nav daudz vienaudžu, kas novērš uzmanību vai traucē koncentrēties - šis faktors jāņem vērā plānojot grupu vai individuālos darbus nodarbību laikā), bērna vērošanu viņa aktivitātēs integrētajās rotaļdarbībās aktivitāšu centros (bērnu intereses ir atšķirīgas - kāds labāk izprot matemātikas mācību jomu aktīvi darbojoties ar dabas materiāliem grupā pie galda, kādam citam vieglāk apgūt saskaitīšanu ejot dabā un skaitot, vērojot, meklējot reālus objektu dabā). Pedagoga pieejai katram bērnam ir jābūt elastīgai, tomēr efektīvai.

2. Pedagoģisko paņēmienu pielietošana diferencēta mācību procesa nodrošināšanā 5-6 gadus vecu bērnu spēju un prasmju attīstībai

2.1. Pētījuma bāzes un pētījumā izmantoto metožu apraksts

Pētījums tiek veikts ‘X’ pirmsskolas izglītības iestādē Jelgavā. Pētījumā piedalās – 20 bērni, kuri uzsākot pētījumu ir 5 gadus veci, savukārt pētījumam noslēdzoties visi ir sasnieguši 6 gadu vecumu. 2021.gada septembrī bērni uzsāka mācības pirmsskolas izglītības 3. vecumposma grupā, tāpēc sākotnējā novērošana bērna spēju un prasmju attīstības novērtēšanai tika veikta 2021.gada decembrī, kad lielākā daļa bērnu jau bija adaptējušies jaunajā vidē, iepazīnuši skolotājas un auklīti, jaunajā vidē jutās droši un viņu spējas un prasmes varēja tikt novērtētas objektīvi.

Praktiskajā pētījumā tika veikts pedagoģiskais novērojums pirmsskolā pēc darba teorētiskajā daļā izstrādātajiem 5-6 gadus vecu bērnu spēju un prasmju noteikšanas kritērijiem un rādītājiem. *Pedagoģiskais novērojums pirmsskolā* tiek realizēts ar mērķi gūt izpratni par bērnu sākotnējo individuālo spēju un prasmju līmeni dažādās mācību jomās, kā arī to pilnveidi diferencēta mācību procesa gaitā. Pētījumā tiek izmantota *daļēji strukturēta novērošana*, kas prasa iepriekšēju novērošanas kritēriju izstrādi. Šis novērošanas veids tiek uzskatīts par efektīvu kvalitatīvo datu ieguves paņēmienu (Mārtinsone, Pipere, Kamerāde 2016).

Balstoties uz novērojuma rezultātā iegūto informāciju darba autore veic pedagoģisko izmēģinājuma darbību, lai nostiprinātu izpratni par diferencēta mācību procesa priekšnoteikumiem un pārliecinātos par to, vai minēto priekšnoteikumu ievērošana nodrošina 5-6 gadus vecu bērnu individuālo spēju un prasmju pilnveidi.

Pētījumā kā viena no aptaujas metodēm tiek izmantota anketēšana (anketas paraugs skatāms 3.pielikumā). Tās mērķis ir gūt pedagogu viedokli par diferencēta mācību procesa nodrošināšanas pozitīvajiem aspektiem. Intervijas laikā darba autore precīzē iespējamajās grūtībās ar ko pedagogiem nākas saskarties diferenciācijas priekšnoteikumu īstenošanā pirmsskolā. Daļēji strukturētās intervijas pamatā ir darba autores izstrādāti jautājumi attiecīgās tēmas izpētei, kas neparedz iepriekš sagatavotus atbilžu variantus (sk. 5.pielikumu). Jautājumu mērķis ir gūt izvērstas atbildes, lai izprastu ar kādām grūtībām pedagogam nākas saskarties nodrošinot bērnu individuālo spēju un prasmju pilnveidi diferencētā mācību procesā.

2.2. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība ievērojot diferencēta mācību procesa priekšnoteikumus

Pētījuma ietvaros veiktajās pedagoģiskajās izmēģinājuma darbībās, darba autore vadās pēc pētījuma teorētiskajā daļā izstrādātajiem priekšnoteikumiem diferencēta mācību procesa nodrošināšanai. Pirms pedagoģisko izmēģinājuma darbību īstenošanas, tika veikts pedagoģiskais vērojums, kura rezultāti ir atspoguļoti 1.pielikumā. Lai nodrošinātu bērnu anonimitāti, novērošanas protokolā bērnu vārdi ir mainīti.

Galvenais nosacījums, kas tiek ievērots pirmsskolas mācību procesa organizācijā ir tas, ka katrs bērns darbojas un mācību procesā iesaistās atbilstoši savām spējām. Iepriekš veiktais grupas bērnu sākotnējo spēju un prasmju novērtējums atspoguļo to, ka spēju un prasmju līmenis bērniem ir atšķirīgs, to pastiprina arī tas, ka grupā ir vairāki iekļautie bērni ar dažādām mācīšanās grūtībām. Tāpēc piedāvātie uzdevumi tiek diferencēti, lai veicinātu izaugsmi visiem bērniem, gan spējīgākiem, gan tiem, kuriem mācību process padodas grūtāk. Jāņem vērā, lai gūtu izpratni par diferencētas pieejas nodrošināšanas nepieciešamību, pedagogam ir jāvēro bērna darbības ikdienas mācību procesā, kā arī strādājot ar bērnu individuāli. Veicot individuālo darbu ar bērnu, pedagogam jāatceras pierakstīt, kas ir darīts, cik daudz bērns ir sapratis, lai vēlāk zina, kur turpināt, kā arī, lai varētu novērot bērna izaugsmi. Rīta pusē vai pēcpusdienas cēlienā regulāri norit individuālais darbs ar kādu vienu bērnu vai nelielu bērnu grupu. Šajā laikā pedagogs seko līdz darba izpildei un var individuāli palīdzēt, izskaidrot, ja bērns nav kaut ko sapratis. Individuālais darbs ir laiks, kad iespējams tiešā kontaktā ar bērnu veicināt viņa vājo prasmju attīstību - trenēties, piemēram, skaņu saklausīšanā, vai vingrināt pareizu satvērienu veidojot sīkas mozaīkas, lasot sīkus priekšmetus ar pirkstiem vai satverot tos ar pinceti.

Mācību satura pielāgošana. Bērna iepriekšējās pieredzes aktualizēšana parasti notiek rīta aplī, kad kopā tiek pārrunāti dienas laikā veicamie uzdevumi. Bērni dalās savā izpratnē par tēmu un viņu zināšanu plašums parādās arī pie kopīgas temata plānošanas. Lai vieksmīgāk izprastu bērnu intereses, tiek iekārtots temata izziņas centrs, kurā tiek novietoti dažādi priekšmeti, kas bērnus rosina domāt par konkrēto tēmu. Ja redzētais izziņas centrā bērnus ieinteresē, tad viņiem rodas jautājumi, bērni stāsta par redzēto, uzdod jautājumus un meklē atbildes, ja vēlas uzzināt kaut ko vairāk. Bērniem pastiprināta interese par apgūstamo tēmu rodas tad, ja viņi saprot, kur iegūtās zināšanas var pielietot reālajā dzīvē. Piemēram, bērni ar aizrautību mācījās savas dzīvesvietas adresi, jo kopā to ievadījām aplikācijā, kas virtuālā veidā parādīja bērna dzīvesvietu. Tādā veidā bērni apgūst gan skaitļus, gan burtus, gan caurviju prasmes. Jāņem vērā, ka dzīvojam tehnoloģiju laikmetā un pedagogam ikdienā jāparāda bērnam kā tās varam izmantot zināšanu apgūvē. Digitālo iespēju plašums ļauj piesaistīt bērnu

uzmanību, raisa zinātkāri un mudina iesaistīties, lai apgūtu vairāk. Tikai vērojot bērnu ikdienas darbā, ir iespējams saprast, kāds mācīšanas veids bērnam ir saprotamāks. Darba autore pētījuma laikā kopā ar bērniem skatījusi dažādas mācību filmas, kas veicina bērnu izpratni, piemēram par veselīgu uzturu, dzīvesveidu, par našķu ietekmi uz veselību un mikrobu kaitīgo ietekmi. Pēc filmu noskatīšanās ir bērni, kuri labprāt iesaistās diskusijās par redzēto, atbild uz konkrētiem jautājumiem un ir tādi, kuriem vieglāk redzēto, dzirdēto un saprasto ir uzlikt uz papīra. Piemēram, griežot, līmējot, veidojot. Ir bērni, kuri kautrējas runāt grupā, bet par savām jaunajām zināšanām stāsta mājās ģimenes locekļiem.

Mācību procesa pielāgošana. Atkarībā no bērna spējām un prasmēm, viņam tiek piedāvāti dažādas grūtības pakāpju uzdevumi. Valodas mācību jomā burtus bērni iepazīst izmantojot tausti, sākotnēji aptaustot burtu to neredzot, bērni mēģina noteikt, kas tas ir par burtu. Tie bērni, kuri ar šo uzdevumu veiksmīgi tikuši galā apgūst skaņu saklausīšanu. Piemēram, atrodot telpā priekšmetus, kuru nosaukums sākas ar attiecīgo skaņu (glāze, grāmata, gulbis). Burtu apguvei bērni burtu var izlikt no priekšmetiem, meklēt un savienot divas atbilstošas burta pusītes, veidot burtu no plastilīna vai sadarbojoties attēlo to ar savu ķermeni. Izmantojot tausti atpazīst smilšpapīra veidotos burtus. Burtu un ciparu apgūvē tiek izmantoti līdzīgi paņēmieni. Piemēram, bērni savā starpā sadarbojoties viens bērns otram zīmē burtu vai ciparu ar pirkstu uz muguras, otram ir jāatmin, kas viņam uz muguras tiek zīmēts. Bērniem, kuri sākotnēji neprata rakstīt savu vārdu, tika izveidota vārda kartīte, kas kalpo kā atgādnē, lai ir kur paskatīties, ja rakstot savu vārdu kāds burts vai to secība aizmirsusies.

Savukārt, matemātikas mācību jomā, piemēram, skaitļu apgūvē, tiek realizēti sekojoši diferencēšanas paņēmieni. Ir bērni, kuri veiksmīgi apgūst skaitļa rakstību izliekot skaitļa formu no dažādiem priekšmetiem un spēj tam klāt pievienot atbilstošu skaitu, piemēram, dabas materiālu - kastaņu, čiekuru, zīļu. Bērniem, kuriem ciparu apguve veicas grūtāk un ir nepieciešams nodrošināt padziļinātu izpratni par cipara rakstību, sākotnēji tiek piedāvāts iztaustīt cipara formu, kas izveidota, piemēram uz raupja smilšpapīra. Bērni zīmē ciparus krāsainajās smiltīs ar pirkstu, izliek no pūkainām stieplītēm, cenšas atrast divus puzzles gabalus, lai saliktu ciparu. Lai rosinātu bērnus interesēties par ciparu apguvi, tiek izmatoti materiāli, kas veicina bērnu interesi, piemēram, ciparu forma iekrāsota kā ceļš, ko bērns var izbraukt ar rotaļu auto, tādējādi iepazīstot cipara līniju.

Orientēšanās prasmes bērni veikli apgūst rotaļu veidā. Rīta aplī bērni izspēlē sasveicināšanās rotaļu, kurā tiek izmantotas konkrētas norādes – labā roka sasveicinās ar kreiso kāju, kreisā roka pamodina labo ausi un tml. (Brice 2013). Rīta vingrošanā pamodinot labo roku, kreiso kāju, noliecot galvu pa labi, pa kreisi. Ļaujot bērnam pašam izmēģināt kā tas ir būt zem krēsla, uz krēsla, blakus krēslam. Tādējādi izpratne par novietojumu telpā bērnam kļūst

vieglāk saprotama, atmiņā paliekoša, jo bērns to pats ir izmēģinājis. Šīs aktivitātes arī mazākumtautību bērniem palīdz vieglāk izprast katru vārdu un veicina latviešu valodas vārdu krājuma paplašināšanos.

Grupā ir bērni, kuri labprāt uzņemas iniciatīvu veicot darbus grupā vai strādājot pāri. Tomēr nākas sekot līdzi, lai bērni savā starpā sarunājas un mācās ieklausīties viens otrā.

Prasmju demonstrēšana. Bērni, kuri veiksmīgi apguvuši kādu jaunu prasmī, piemēram ritma rindu veidošanu vai spēj demonstrēt izpratni par objekta atrašanās vietu telpā, ir labi skolotāji saviem vienaudžiem. Tādējādi bērni mācās viens no otra un nostiprina esošās zināšanas. Zināšanu demonstrēšana, piemēram, par ritma rindu veidošanu turpinās verot dažāda izmēra un krāsu bumbas uz diega, veidojot rokassprādzes. Svarīgi ir vērst bērnu uzmanību tam, ka iegūtās zināšanas un prasmes ir pielietojamas ikdienā. Bērnam ir jāsaprot, ka apgūtie cipari parādās ne tikai grupā izvietotajās atgādnēs. Bērniem vieglāk ir apgūt mācību programmā izvirzītos sasniedzamos rezultātus, ja veicamie uzdevumi ir ciešā sasaistē ar reālo dzīvi un dažādām ikdienas situācijām. Ir bērni, kuriem ciparu vai burtu apgūšana padodas vieglāk dabā. Ejot āra pastaigās bērni pamana ciparus – pie ēku sienām, automašīnu numura zīmēs, uz durvju koda. Pieraksta tos uz lapas, meklē attēlu kartiņās, atgādnēs redzēto ciparu vai burtu un nosauc to, tādējādi nostiprinot zināšanas. Pedagogam ir jāspēj pamanīt un izvērtēt situāciju. Bērnu dažādība un atšķirīgā uztvere kā arī izpratne par lietām, mudina augt kopā ar viņiem. Kā jau tika izklāstīts teorētiskajā nodaļā diferencēšanas pamatā ir mācību satura, procesa un vides pielāgošana bērna vajadzībām, attīstības līmenim un personības iezīmēm.

Mācību vides pielāgošana. Lai sekmētu bērnu individuālo spēju un prasmju pilnveidi mācību procesā visas dienas garumā, liela uzmanība tiek pievērsta tam, lai vide, kurā bērns darbojas, būtu bērna interesi raisoša, atbilstoša bērna vajadzībām un nodrošinātu bērna individuālo spēju un prasmju pilnveidi. Lai atvieglotu dažādu uzdevumu izpildi bērniem, tostarp bērniem ar mācību grūtībām, telpā ir izvietotas dažādas atgādnēs - cipari, burti, gadalaiki, piktogrammās atspoguļota darbību secība roku mazgāšanai, secība, kas jāievēro ģērbjoties. Tikpat svarīga ir pašu bērnu izveidoto grupas noteikumu ievērošana – neskrien, sakārto savu darba vietu pirms un pēc darba. Piktogrammas un telpā izvietotās atgādnēs, kalpo gan kā zināšanu nostiprināšanas rīks, gan palīdz veiksmīgāk un patstāvīgi tikt galā ar uzdevumu visiem bērniem, īpaši tiem, kuriem mācību process padodas grūtāk. Piedāvājot bērnam veicamos uzdevumus ir svarīgi pārliecināties, ka tie nav pārāk grūti vai pārāk viegli, lai bērns spētu tos paveikt ar mērķi nostiprināt esošās zināšanas vai pilnveidojot jaunas prasmes. Mācību vide ir iekārtota tā, lai katrs bērns atrastu savām interesēm un vajadzībām atbilstošus materiālus, ar kuriem aktīvi darbojoties tiktu sekmēta bērna individuālo spēju un prasmju attīstība. Piemēram, grāmatu plauktā valodas mācību jomā ir izvietotas grāmatas, kas piemērotas

bērniem, kuri vēl neprot lasīt - rakstītais vārds ir papildināts ar atbilstošu attēlu, tādējādi bērnam veidojas asociācijas un tiek paplašināts vārdu krājums. Ir bilžu grāmatas, kuras pārlapojot, bērns pats stāsta par attēlos redzamo, tādējādi veicinot bērna stāstīt prasmi. Ir grāmatas, kas satur nelielu teksta apjomu, ko var vilkt zilbes tie, kas ir prasmīgāki, vai kuriem ir radusies interese par lasīšanu. Nodarbību dažādošanai pedagogs regulāri maina grupā novietotos mācību materiālus un spēles. Bērni tiek rosināti paši pieņemt lēmumu par to, kā attiecīgos materiālus var izmantot. Reizēm nepieciešama pedagoga līdzdarbošanās, demonstrējums vai uzvedinoši jautājumi darbības uzsākšanai. Bērniem visi materiāli grupā ir brīvi pieejami.

2.3. Diferencētas mācību pieejas ietekme uz bērnu individuālo spēju un prasmju izmaiņām

Pedagoģiskais novērojums tika fiksēts balstoties uz teorētiskajā daļā izstrādātajiem 5-6 gadus vecu bērnu spēju un prasmju noteikšanas kritērijiem un rādītājiem. Kopsavilkums par novērojuma rezultātā iegūtajiem datiem tabulas veidā atspoguļots 1.pielikumā, kurā atspoguļoti sākotnējā novērojama rezultāti, savukārt 2.pielikumā fiksētas izmaiņas bērnu spējās un prasmēs pēc tam, kad mācību procesā mērķtiecīgi tika īstenoti diferencēšanas priekšnosacījumi. Šajā apakšnodaļā akcentētas bērnu spēju un prasmju izmaiņas atsevišķās mācību jomās.

Izmaiņas *sociālo prasmju* apgūvē vērojamas 3. tabulā.

3.tabula. Sociālo prasmju izmaiņas diferencētas mācību pieejas ietekmē

Kritēriji	Rādītāji				
	Pilnībā apguvis (PA)	Daļēji apguvis (DA)	Nav apguvis (NA)	Neizrāda interesi (NI)	Izrāda interesi (II)
Spēj draudzēties ar citiem bērniem	7	7	0	3	3
izmaiņas	11	4	0	0	5
Apzinās savu Es (protu, varu, zinu)		6	6	4	4
izmaiņas	5	7	0	0	8
Izvēlas aktivitātes bez pieaugušo palīdzības	0	6	3	3	8
izmaiņas	8	6	0	0	6

Grupā ir 20 bērni, no kuriem sākotnēji 3 neizrādīja interesi par komunikāciju ar citiem bērniem, tā vietā labprātāk rotaļājas vienatnē, grupu darbos neiesaistījās, tāpēc atsevišķus skolotāja

piedāvātos uzdevumus mācījās veikt patstāvīgi. Pozitīvi vērtējams tas, ka 8 bērni izrādīja interesi par dažādām aktivitātēm, lielākoties izrādīja vēlmi sadarboties, tomēr rotaļu laikā tas ne vienmēr sanāca, jo grūtības sagādāja nespēja pieņemt zaudējumu. 7 bērni jau sākotnēji bija draudzīgi un spēja komunicēt ar citiem bērniem. Daļa bērnu prata izvēlēties aktivitātes bez pieaugušo palīdzības, tomēr 5 bērniem bija nepieciešams iedrošinājums, dažkārt bija jāpalīdz saprast, kas bērnam varētu interesēt, ko viņš vēlētos attiecīgajā brīdī darīt. Realizējot individuālu pieeju katram bērnam un īstenojot diferenciacijas priekšnoteikumus mācību procesā vērojams, ka pieaudzis gan to bērnu skaits, kas izrāda interesi par draudzību un sadarbību ar vienaudžiem, gan to bērnu skaits, kuri šo prasmi apguvuši pilnībā. Otreizējā novērojuma rezultāti parāda, ka 8 bērni ir iemācījušies patstāvīgi izvēlēties aktivitātes bez pieaugušo palīdzības, 6 bērni to ir apguvuši daļēji – vērojamas svārstības izvēlētajās aktivitātēs, izvēles bieža mainība. Pozitīvi vērtējams tas, ka grupā nav bērnu, kuri nebūtu ieinteresēti vai nav apguvuši prasmi sevi nodarbināt bez pieaugušo palīdzības. Sākotnēji daļa bērnu bija ļoti nepārliecināti par savām spējām. Bieži meklēja apstiprinājumu tam, ka paveiktais darbs ir skaists, ka izvēlētais izpildes veids ir labs, interesants, oriģināls. Darbus iesāka pēc individuāla aicinājuma un iedrošinājuma. Līdz ar diferencētas pieejas īstenošanu, nodrošinot bērniem darbu pāros vai individuāli pēc izvēles, kā arī mācot bērniem nebaidīties kļūdīties, bērni ir sākuši apzināties savas prasmes, zina ko spēj un ko vēl var gribēt iemācīties.

Kognitīvās prasmes. Veicot sākotnējo novērtēšanu, darba autore saskaras ar situāciju, kad 3 bērni ir emocionāli ļoti jūtīgi. Lielu satraukumu viņos rada skolotājas lūgums atbildēt uz vienkāršiem jautājumiem, piemēram rīta aplī. Nereti bērni sāk raudāt. Bērni vēl tikai adaptējas jaunajā vidē, tāpēc šāda situācija varētu šķist saprotama, tomēr līdzīgas situācijas atkārtojās vairākkārt. Pētījuma izstrādes laikā darba autore minēto situāciju risināja individuāli strādājot ar bērniem, lai noskaidrotu viņu zinašanas, intereses, atbildētu uz neskaidrajiem jautājumiem. Individuālā darba laikā, darba autore secināja, ka vienam bērnam grūtības sagādā publiska izteikšanās - atbildēšana grupas biedru priekšā, savukārt, ja diskusija norit pārī, tas bērnam diskomfortu nerada. Šo aspektu darba autore ņēma vērā plānojot mācību procesu, iekļaujot tajā grupu un pāru darbus. Viens bērns grupā ir ar mācīšanās grūtībām, jauktu attīstības traucējumu dēļ, bērns ir ļoti inrtovers, par mācību aktivitātēm neizrādīja nekādu interesi. Pateicoties dažādu materiālu izmantošanai nodarbību laikā, izdevās pamanīt, ka zēnam ļoti patīk darboties ar sīkām detaļām – pārvietot graudus ar pinceti, vērt dzijas pavedienus, rūpīgi aizklāt laukumus ar krāsu. Darot zēnam zināmu, ka viņa spējas ir pamanītas, norādot, ka tās ir vērtīgas, izdevās iemantot viņa uzticību. Pakāpeniski tika piedāvāti līdzīga satura uzdevumi, kas vienlaicīgi attīsta arī matemātiskās prasmes, burtu apguvi, pareiza satvēriena nostiprināšanu. Laika gaitā

zēns sāka izrādīt interesi arī par citiem uzdevumiem un sadarbību ar grupas biedriem, ar palīdzību atbild uz jautājumiem un ir drosmīgs jautāt, ja kaut ko vēlas.

Sākotnēji bērnu atbildes uz jautājumiem bija ļoti īsas un neskaidras. Nereti tas bija tikai viens vārds. Atbildes bieži pārklājās, jo bērni lielākoties atkārtoja to pašu, ko teicis vienaudzis. Grupā ir arī vairāki krievvalodīgi bērni, kuriem ir grūti komunicēt latviešu valodā, jo vārdu krājums ir ļoti mazs. 4.tabulā redzamajā diagrammā vērojamas pozitīvas pārmaiņas bērnu spējā uzdot jautājumus un iesaistīties diskusijās par sev aktuālām tēmām. Jāakcentē, ka mācību procesā mazākumtautību bērni tika aicināti vairākas reizes atkārtot tematā ietvertos jaunos vārdus gan pēc vienaudžu, gan skolotājas skaidras izrunas. Mēneša temata plānošanā tika iesaistīti bērni - uzzinot tematu, bērni tika mudināti stāstīt par savām asociācijām par dzirdēto, tādējādi nosakot tēmas izpētes pašumu un mācoties runāt skaidri saprotami un savu domu izteikt pilnā teikumā.

4.tabula. Bērnu spēju un prasmju izmaiņas valodas mācību jomā

Kritēriji	Rādītāji				
	Pilnībā apguvis (PA)	Daļēji apguvis (DA)	Nav apguvis (NA)	Neizrāda interesi (NI)	Izrāda interesi (II)
Skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu	1	12	3	0	4
izmaiņas	10	6	0	0	4
Uzdod jautājumus, izrāda interesi.	0	14	0	4	2
izmaiņas	11	4	0	0	5
Domā, spriež, salīdzina, analizē.	0	4	0	8	8
izmaiņas	5	9	0	0	6

4.tabulā vērojams, ka sākotnēji gandrīz visi bērni spēja saklausīt vārda pirmo skaņu, tomēr grūtības sagādāja skaņas savienošana ar atbilstošu burtu. Tikai četri bērni pazina lielāko daļu alfabēta burtu. Bērni izrādīja interesi par sev interesējošām lietām, tomēr jutās nedroši jautājot, lai gūtu sev svarīgas atbildes. Līdz ar aktīvu diferencētu mācību procesu ir izdevies panākt, ka 10 bērni lasa īsus vārdus, divi no tiem lasa brīvi, tekoši. 6 lasa zilbes. Ļoti svarīgs aspekts ir tas, ka pateicoties diferencētai pieejai no 6 bērniem ar mācību grūtībām 2 lasa zilbes. Diviem vēl ir grūtības ar skaidru skaņu, vārdu izrunu (vienam bērnam ir dzirdes aparāts). Bez ievēribas nevar atstāt arī faktu, ka 4 bērniem, kuri vēl nelasa, par šo prasmi ir pastiprināta interese. To veicina tas, ka bērni bieži lasa viens otram priekšā, gan pie runājošās sienas izvietoto informāciju, gan pašu izstrādātos grupas noteikumus, īsas pasakas vai teikumus rīta

aplī, kā arī dienas ēdienkarti, lai saprastu kā uzklāt galdu pirms ēdienreizēm. Tādējādi redzot, ka otram sanāk arī pašam rodas stimulēties un apgūt. Kā rezultātā mācību process kļūst aizraujošāks, jo bērns ierauga, kā ikdienu atvieglo prasme lasīt - bērns kļūst patstāvīgs, pats spēj uzzināt kaut ko par ko informēt vienaudžus.

Attiecībā uz matemātikas mācību jomu, jāmin, ja sākotnēji visi bērni skaitīja 5 apjomā, 6 bērni skaitīja līdz 10 un tālāk. Tomēr jāakcentē, ka vairāki bērni skaitīja mehāniski un ciparus nepazīna. Caur dažādām aktivitātēm - sporta nodarbībās, mūzikālajā darbībā un pastaigu laikā bērniem nepiespiestā veidā, tomēr saistoši, pirmkārt, izdevās rosināt interesi par cipariem un to atpazīšanu. Otrkārt, izmantojot didaktiskās spēles un pašu bērnu aktīvu iesaistīšanos, bērni guvuši izpratni arī par skaitļa sastāva veidošanu un prasmīgi apgūst matemātiskās darbības. 5.tabulā redzams, ka sākotnēji 7 bērni nebija apguvuši priekšmetu grupēšanu pēc noteiktas pazīmes, piemēram krāsas, vai lieluma. 9 bērni izrādīja iniciatīvu grupēt priekšmetus pēc pedagoga izvēlētas pazīmes. Tikai daži to spēja patstāvīgi.

5.tabula. Bērnu spēju un prasmju izmaiņas matemātikas mācību jomā

Kritēriji	Rādītāji				
	Pilnībā apguvis (PA)	Daļēji apguvis (DA)	Nav apguvis (NA)	Neizrāda interesi (NI)	Izrāda interesi (II)
Prot nosaukt un atpazīst visus ciparus no 1-10	0	5	4	0	11
izmaiņas	12	8	0	0	0
Grupē priekšmetus pēc dažādām pazīmēm (krāsas, lieluma, formas)	0	4	7	0	9
izmaiņas	13	7	0	0	0
Nosauc objektu atrašanās vietu telpā un plaknē (virs, zem, pie, aiz, blakus, pa labi, pa kreisi)	0	7	0	3	10
izmaiņas	10	10	0	0	0

Objekta atrašanās vietas nosaukšana izmantojot jēdzienus – virs, zem, pie, blakus, pa labi, pa kreisi - visiem bērniem sagādāja grūtības. Priecēja tas, ka bērni izrādīja interesi par šīs prasmes apguvi, tādējādi mācību process kļūst jēgpilns. Realizējot dažādas aktivitātes gan telpā, gan ārā nodarbībās bērniem izdevās šo prasmi apgūt pilnībā (10 bērniem) vai daļēji (10). Bērni ar lielu degsmi bija skolotāji viens otram rotaļās, kurās tika izspēlēta objektu atrašanās vietas nosaukšana vai vadīšanās pēc norādēm, lai tiktu līdz apslēptam mērķim. Tādējādi caur rotaļām padarot mācību procesu saistošāku un parādot šīs prasmes pielietojamību ikdienas dzīvē.

Veselība un fiziskās aktivitātes. Ģērbjas patstāvīgi, dažkārt pedagogam tikai noslēgumā jāpiekārto, piemēram, šalle, jāaizpogā cimdi. Ir atsevišķi bērni, kurus pie galda jānudina ēst, jāpiedāvā ēst otro ēdienu. Ir bērni, kuri nevēlas pirmo ēdienu, paši neiedomāsies ņemt otro. Turpina apgūt prasmes uzlikt sev ēdienu, ieliet krūzē dzērienu. Astoniem bērniem grupā grūtības sagādāja šķēršļu pārvarēšana un koordinācijas vingrinājumi, tomēr pēc mērķtiecīgas bērnu spēju pilnveides caur regulāriem treniņiem un pārdomātām aktivitātēm ikdienas mācību procesā, 10 bērni šo prasmi ir apguvuši pilnībā, savukārt 9 bērniem vēl jāturpina prasmju pilnveide, jo grūtības sagādā koncentrēšanās uzdevuma veikšanai, kā arī nepieciešams veikt atkārtotus vingrinājumus ne tikai sporta nodarbībās, bet arī ikdienas aktivitātēs - rīta rosmē, pastaigu laikā.

Bērni labprāt iesaistās laukuma teritorijas sakopšanas darbos (sk.6. tabulu). Vairāki bērni ir pilnībā apguvuši šo spēju un izrāda iniciatīvu, stāstot citiem par veicamajiem darbiem. Bērniem, kuri daļēji ir apguvuši iesaistīšanos laukuma teritorijas sakopšanā, lielākoties trūkst izpratnes par iesāktā darba paveikšanu līdz galam, dažkārt citu veiktās aktivitātes novērš uzmanību no pienākumu izpildes. Bērni mācās stāstīt par novērotajām pārmaiņām dabā, izrāda interesi par gadalaiku maiņu, laikapstākļiem dabā. Bērnu aktīvu iesaistīšanos un prasmju pilnveidi ir veicinājis tas, ka pētāmās un analizējamās lietas tiek saistītas ar reālo dzīvi, bērni meklē atbildes uz saviem jautājumiem. Piemēram, kā aug pupa, kāpēc tā zied.

6.tabula. Bērnu spēju un prasmju izmaiņas dabaszinātņu mācību jomā

Kritēriji	Rādītāji				
	Pilnībā apguvis (PA)	Daļēji apguvis (DA)	Nav apguvis (NA)	Neizrāda interesi (NI)	Izrāda interesi (II)
Novēro, salīdzina, eksperimentē	0	0	3	3	14
izmaiņas	3	12	0	1	5
Pamana pārmaiņas dabā, mainoties gadalaikiem	0	14	2	2	2
izmaiņas	2	13	2	0	2
Iesaistās apkārtnes sakopšanā	12	8	0	0	0
izmaiņas	14	6	0	0	0

Mākslinieciskās prasmes. 15 bērni labprāt darbojas praktiski gan aplicējot, gan līmējot. Grūtības sagādāja griezt ar šķērēm, 9 bērniem nebija nostiprinājies pareizs satvēriens. Kopumā grupā bērniem grūtības radīja gan sagatavošanās darbam - savas darba vietas iekārtošana un nepieciešamo darba materiālu atrašana, gan savas ieceres plānošana un īstenošana (sk.

7.tabulu). Pedagogam bieži nākas individuālā darbā ievirzīt bērnu darba izstrādes gaitā. Jāmin, ka grūtības radīja arī spēles noteikumu ievērošana un patstāvīga iesaistīšanās rotaļās, bieži pedagogam jāpiedāvā dažādas sižetu rotaļas. Ļaujot bērnam izvēlēties darbam nepieciešamos materiālus, aicinot stāstīt par paveikto citiem, bērni pamazām ir apguvuši prasmi stāstīt par savas ieceres īstenošanas soļiem un darbam nepieciešamajiem materiāliem.

7.tabula. Bērnu spēju un prasmju izmaiņas mākslinieciskajās prasmēs

Kritēriji	Rādītāji				
	Pilnībā apguvis (PA)	Daļēji apguvis (DA)	Nav apguvis (NA)	Neizrāda interesi (NI)	Izrāda interesi (II)
Plāno savu ieceri un tās īstenošanas soļus	0	6	8	0	6
izmaiņas	7	10	1	0	2
Tur un pareizā satvērienā lieto rakstāmpiederumus un darba rīkus	11		9	0	0
izmaiņas	15	5	0	0	0
Izmanto dažādus darba paņēmienus savas ieceres īstenošanai strādā radoši, nebaidās eksperimentēt		9	1	7	3
izmaiņas	4	14	0	0	2
Ievēro spēles noteikumus	2	12	6	0	0
izmaiņas	8	12	0	0	0
Piedāvā savu sižetu rotaļai	1	4	7	2	6
izmaiņas	6	12	0	0	2
Izrāda iniciatīvu, dzied, dejo, izspēlē sižetu lomu rotaļās	4	9	2	3	2
izmaiņas	7	9	0	1	3

Ļoti pozitīvi vērtējams tas, iniciatīvu izteikties par paveikto, dzirdēto vai saprasto, izrāda tie bērni, kas sākotnēji klusēja vai atkārtoja vienaudžu teikto. Bērni ir iemācījušies klausīties viens otrā. Vērojama savstarpēja cieņa un izpalīdzība - bērni palīdz viens otram, rotaļājoties ievēro spēles nosacījumus. Iesaistās lomu rotaļās un izrāda iniciatīvu rotaļu gaitas maiņai. Novērojams, ka manāni uzlabojušās prasmes darbā ar šķērēm. Bērniem ir uzlabojusies koordinācija, līdzsvars. Bērni aizrautīgi lasa grāmatas priekšā viens otram, kas lasīšanu padara jēgpilnu, jo bērni netikai uzzina ko jaunu, bet ar savu prasmi šo ziņu nodod arī citiem.

Pētījuma gaitā veiktie novērojumi liecina par to, ka diferencēta mācību procesa nodrošināšana ievērojot diferencēšanas priekšnosacījumus ikdienā organizētājās rotaļnodarbībās, veicina bērnu spēju un prasmju attīstību. Tomēr jāņem vērā, ka attīstība ir vērojama ilgstošā laika periodā, rezultāti nav pamanāmi uzreiz. Teorētiskajā daļā jau tika uzsvērts, ka ārkārtīgi liela nozīme ir pedagoga spējai pamanīt katra bērna stiprās un vājās puses. Darba autore ir pārliecinājusies par to, ka ar mērķtiecīgu darbu, caur bērna stipro pušu attīstību,

iespējams veicināt izaugsmi arī tajās jomās, kas bērnam padodas grūtāk. Jāņem vērā, ka diferencēšanai ir jābūt mērķtiecīgai un tendētai uz katra bērna vispusīgu attīstību. Tādējādi, jo lielāks ir bērnu skaits grupā, ar atšķirīgiem vecumiem un vajadzībām attiecībā uz prasmju pilnveidi, jo komplicētāks kļūst pedagoga darbs.

2.4. Pētījuma kvantitatīvo datu analīze

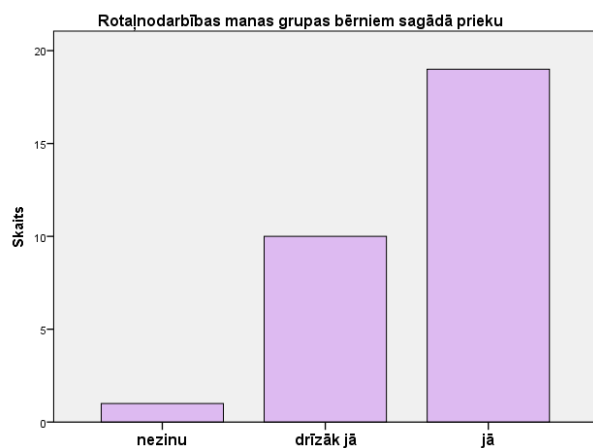
Lai pārbaudītu anketēšanas rezultātā iegūto datu ticamību tika izmantota Kronbaha alfa koeficienta aprēķināšana. Aprēķini apliecināja, ka Kronbaha alfa koeficients ir 0.816 (sk. 8.tabulu), tas nozīmē, ka dati ir ticami un pakļaujami tālākai apstrādei jo ticamības koeficients ir lielāks par 0,5.

8.tabula. Ticamības koeficients

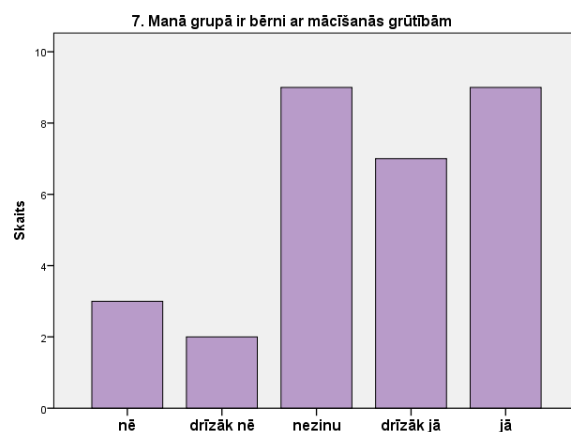
Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,816	17

Lai noskaidrotu visraksturīgākās un maz raksturīgākās respondentu izpausmes, tika veikti vispārējā vidējā lieluma aprēķini (sk.4.pielikumu).

Starp jautājumiem, kas raksturo bērnu spēju un prasmju izpausmes, pēc respondentu atbildēm visaugstākais vidējais lielums tika konstatēts apgalvojumam: *Rotaļnodarbības manas grupas bērniem sagādā prieku* $m=4,60$ (sk. 1. attēlu)

1.attēls. Rotaļnodarbības pirmsskolā

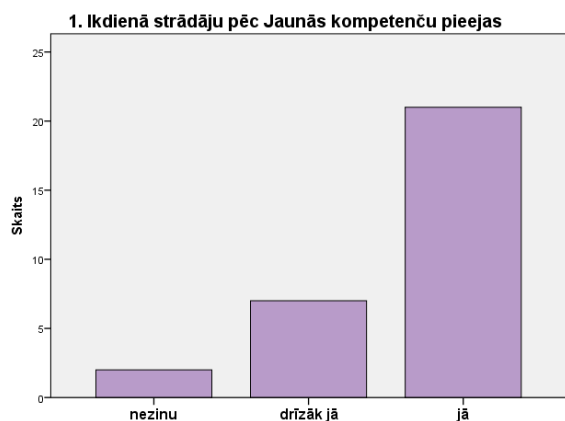

2.attēls. Mācīšanās grūtības

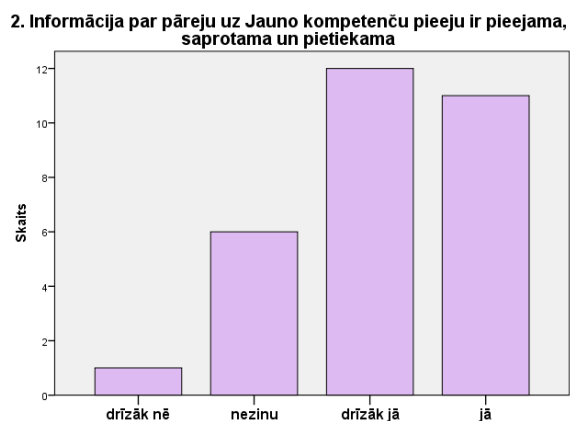
Rotaļnodarbības pirmsskolā tiek organizētas visas dienas garumā. To mērķis ir nodrošināt bērna individuālo spēju un prasmju pilnveidi. Šis jautājums ir būtisks tādēļ, ka parāda pedagoga ieinteresētību mācību procesa plānošanā. 19 respondenti snieguši atbildi *jā*, savukārt 10, *drīzāk jā*. Tas nozīmē, ka minētie respondenti ikdienas mācību procesa plānošanā

pievērš uzmanību tam, lai bērnam apgūstamais temats būtu saistošs un interesi raisošs. Pēc darba autores domām, kas balstās uz pētījuma teorētiskajā daļā apgūto, ja bērniem rotaļnodarbības sagādā prieku, tad mācību procesā apgūstamās prasmes tiek apgūtas nepiespiesti, caur pozitīvām emocijām un aktīvu bērna iesaistīšanos, kas ļauj vieglāk uztvert jaunas zināšanas un apgūt bērna tālākai attīstībai nepieciešamas prasmes. Pie tam, prieku bērnos rada tās nodarbes vai apgūstamās tēmas, kas ir bērnam interesantas un kuru apgūšana ir atbilstoša bērna spējām un prasmēm, un ir vēsta uz to pilnveidošanu. Savukārt, viszemākais vidējais lielums (mazāk raksturīgā izpausme) tika konstatēta apgalvojumam: *Manā grupā ir bērni ar mācīšanās grūtībām* $m=3,57$ (sk.2.attēlu). Īpašu uzmanību šī jautājuma atbildēs piesaista 9 respondentu atbilde *nezinu*. Tas vērš uzmanību uz to, ka jautājums iespējams formulēts neskaidri – respondenti nav sapratuši, ko darba autore domājusi ar vārdu savienojumu “mācīšanās grūtības”. Tai pat laikā, minētā atbilde rada bažas par to, ka daļa pedagogu neveic savas grupas bērnu novērtēšanu, kā rezultātā bērnu dažādās mācīšanās vajadzības netiek konstatētas, tādējādi nevar tikt nodrošināta bērnu individuālo spēju un prasmju attīstība, izmantojot daudzveidīgas mācību metodes, kas balstās uz diferencētas mācīšanās pieejas nodrošināšanu.

Starp jautājumiem, kas raksturo pedagoga darbību attiecībā uz kompetenču pieejas ieviešanu, kuras pamatā ir diferencēta mācību procesa pieejas nodrošināšana pirmsskolā, visaugstākais vidējais lielums tika konstatēts apgalvojumam: *Ikdienā strādāju pēc Jaunās kompetenču pieejas* $m=4,63$ (sk.3.attēlu).

3.attēls Kompetenču pieejas īstenošana

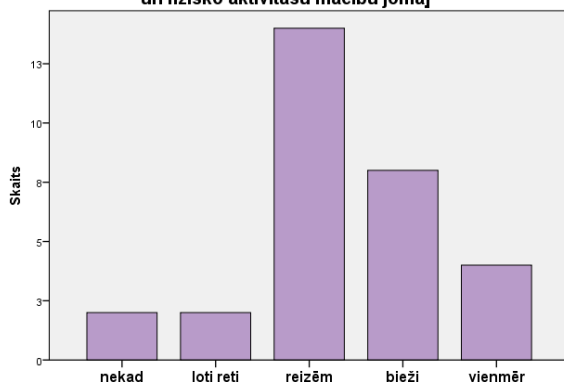
4. attēls. Kompetenču pieejas apgūšana

Vairums respondentu atzīst, ka ikdienā strādā pēc Jaunās kompetenču pieejas (18 respondenti) vai tiecas uz tās ieviešanu savā ikdienas darbā (9 respondenti). Tas savukārt liecina par to, ka pedagogi ir informēti par jauno mācību saturu pirmsskolā un mērķtiecīgi uz to virzās. Jautājumā par informācijas pieejamību un pietiekamību attiecībā uz kompetenču pieejas īstenošanu pirmsskolas izglītības sistēmā (sk.4.attēlu), vairums respondentu (23) atbildējuši

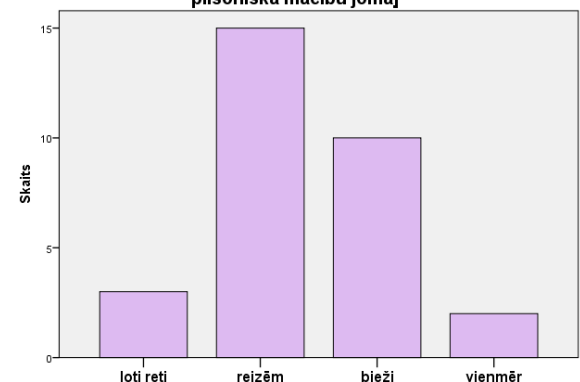
apstiprinoši. Tas savukārt ļauj izdarīt secinājumu, ka informācija par diferencēta mācību procesa organizēšanu ir pieejama un pedagogiem tā ir saprotama.

Savukārt, viszemākais vidējais lielums tika konstatēts apgalvojumam: *Mācību procesā uzdevumu diferencēšanu izmantoju veselības un fizisko aktivitāšu mācību jomā* $m=3,33$ (sk. 5.attēlu). Viszemākais vidējais lielums šajā jautājumā liecina par to, ka veselības un fizisko aktivitāšu mācību joma ir tā, kurā vismazāk tiek izmantota uzdevumu diferencēšana atbilstoši bērnu spējām, prasmēm un iemaņām. Tomēr, jāakcentē, ka arī fiziskajās aktivitātēs bērnam ir jāiesaistās atbilstoši savām spējām un prasmēm. Jāņem vērā, ka bērni, lai arī ir viena vecuma, viņi ir individuāli, katra bērna spējas, prasmes un intereses ir atšķirīgas. Tādējādi pedagogam ir svarīgi pamanīt katru bērnu un piedāvāt izpildei tādus uzdevumus, kas veicina viņu spēju un prasmju attīstību. Kādam vairāk jāveic vingrinājumi, kas attīsta koordināciju un līdzsvara sajūtu, citam jāmacās pamanīt šķērsli un saprast, kā to pārvarēt vai jāapgūst spēja sadarboties ar otru.

4. Mācību procesā uzdevumu diferencēšanu izmantoju [Veselība un fizisko aktivitāšu mācību jomā]

4. Mācību procesā uzdevumu diferencēšanu izmantoju [Sociālā un pilsoniskā mācību jomā]

5.attēls. *Veselības un fizisko aktivitāšu māc.j.* 6.attēls. *Sociālā un pilsoniskā māc.j.*

Otrs zemākais vidējais vērtējums tika konstatēts apgalvojumam - *Mācību procesā uzdevumu diferencēšanu izmantoju sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā* $m=3,37$ (sk. 6.attēlu). 15 respondenti norādījuši, ka sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā uzdevumus pielāgo bērna spējām tikai reizēm, savukārt 2 respondenti apgalvo, ka to dara ļoti reti. Pēc autores domām, diferencētas pieejas nodrošināšana katram bērnam arī sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā ir ļoti svarīga. Balstoties uz savu līdzšinējo pieredzi, darba autore vērs uzmanību uz to, ka pedagogam ir ļoti svarīgi pamanīt bērna nedrošību un nevēlēšanos iesaistīties aktivitātēs tāpēc, ka bērns pēc sava temperamenta ir vienpatis vai gluži vienkārši ir saskāries ar negatīvu pieredzi komunikācijas veidošanā ar vienaudžiem (izsmiešana, apcelšana, mācību grūtības), kā rezultātā izvairās no turpmākas sadarbības. Nodrošinot diferencētu mācību procesu, pēc autores domām, liela nozīme ir arī tam, kā bērni tiek informēti par to, kāpēc katra bērna veiktie uzdevumi var būt atšķirīgi. Bērnam ir jāsaprot, kāpēc vienam ir jāstāsta piemēram,

par to, kas viņam sagādā prieku, savukārt citam tiek lūgts paskaidrot kā konkrētā situācijā bērns varētu justies un kas par to liek domāt. Saprotot, ka mācīšanās vajadzības katram bērnam ir atšķirīgas, paši bērni kļūst iecietīgāki un izturas toleranti viens pret otru. Veidojas savstarpēja cieņa starp bērniem, viņi pieņem viens otru un dažkārt ne tikai pamana otra spēju un prasmju attīstību, bet arī aktīvi iesaistās to attīstības veicināšanā.

Starp jautājumiem, kas raksturo diferencētu uzdevumu izmantošanu dažādās mācību jomās, pēc respondentu atbildēm visaugstākais vidējais lielums tika konstatēts apgalvojumiem par diferencētu uzdevumu izmantošanu matemātikas ($m=4.03$) un valodas ($m=4.0$) mācību jomā. Rezultāti vērš uzmanību uz to, ka respondenti uzdevumu diferencēšanu izmanto bērnu kognitīvo prasmju attīstības veicināšanā. Autore izdara pieņemumu, ka bērnu spēju stiprās un vājās puses valodā un matemātikā ir pamanāmākas. Intervijas laikā noskaidrojās, ka valodas jomu ir vieglāk integrēt mācību procesā, jo stāstīt, runāt, iztēloties var katrā mācību jomā.

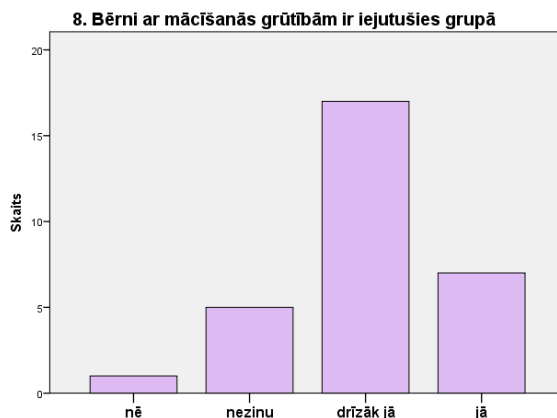
Lai noskaidrotu, kuru korelāciju aprēķinu testu izmantot, tika veikta datu sadalījuma pārbaude ar Kologorova Smirnova testu. Aprēķini apliecina, ka dati ir sadalīti neparametriski. Korelāciju aprēķināšanā tika izmantots Spīrmena tests.

Noskaidrojās, ka pastāv ļoti cieša korelācija/mijsakarība starp apgalvojumu: *Uzdevumu diferencēšana sekmē manas grupas katra bērna prasmju pilnveidi ar Bērni ar prieku un interesi iesaistās uzdevumu veikšanā katrā mācību jomā* un $r_s=0,615$. Ņemot vērā respondentu atbildes, darba autore secina, ka teorētiskajā daļā iegūtās zināšanas par diferencētas mācību pieejas ietekmi uz bērnu spēju un prasmju attīstību tiek apstiprinātās arī praktiski. Pielāgojot uzdevumu grūtības pakāpi katra bērna spējām un prasmēm, tiek nodrošināta bērna ieinteresētība uzdevuma izpildē un veicināta uzdevumu izpildes kvalitāte, kuras pamatā ir bērna prasmju pilnveide.

Gana cieša mijsakarība ir starp apgalvojumiem: *Es spēju nodrošināt kvalitatīvu diferencētu mācību procesu un Darba dienas beigās jūtos gandarīta par paveikto* un $r_s=0,591$. Šī mijsakarība nav mazsvarīga. Lai pedagogs jēgpilni vadītu mācību procesu, nepieciešams gūt pārliecību par to, ka ieguldītais darbs, pūles un laiks ir bijis tā vērts. Redzot, kā bērni pilnveidojas savās prasmēs un spējās, rodas gandarījuma sajūta par paveikto, kas motivē turpināt meklēt arvien jaunas pieejas bērnu ieinteresēšanai un uz bērna attīstību vērsta diferencēta mācību procesa nodrošināšanai.

Pētījuma ietvaros būtiska ir konstatētā mijsakarība starp apgalvojumiem: *manas grupas bērni izprot apgūstamos tematus un es konstatēju, ka visu bērnu attīstība norisinās veiksmīgi* ($r_s=0,587$). Izprotot veicamā uzdevuma saturu un mērķi, bērns spēj veiksmīgi paveikt pedagoga ieplānotās darbības, kas vērstas un bērna spēju un prasmju attīstību. Šī jautājuma kontekstā, svarīgi ir akcentēt to, ka *bērni ar mācīšanās grūtībām ir iejutušies grupā* (sk.7.attēlu). 24 no

respondentiem ir atbildējuši, ka bērni ar mācīšanās grūtībām ir iejutušies grupā. Diferencētā mācību procesa nodrošināšana veicina ne tikai bērnu spēju un prasmju attīstību, bet pozitīvi ietekmē arī bērna pašvērtējumu, kas nav mazsvarīgs komunikācijā ar vienaudžiem. Bērns jūtas iederīgs vienaudžu vidū, jo spēj tikt galā ar sev uzticētajiem uzdevumiem. Šis aspekts pozitīvi ietekmē turpmāko bērna spēju un prasmju attīstību.

7.attēls. Bērni ar mācīšanās grūtībām ir iejutušies grupā

Tomēr jāakcentē, ka intervijas laikā bērnu dažāda attīstības līmenis tika minēts kā grūtība ar kuru pedagogam ikdienā nākas saskarties- *“Ja grupā ir bērni ar dažādu spēju līmeni, tad grūtāk ir izsekot katram, lai nav garlaicīgi, lai nezūd motivācija pilnveidoties. Grūtāk pārredzēt grupu kopumā. Reizēm piekūstu.”* Minētais ļauj izdarīt secinājumu, lai gan diferencēta mācību procesa nodrošināšana ir vērsta uz bērnu spēju un prasmju attīstību pirmsskolas mācību procesā, pedagogi ir pakļauti lielai darba slodzei, kas var veicināt izdegšanu, samazināt darba kvalitāti un radīt iekšēju neapmierinātību ar dienas laikā paveikto.

Jāakcentē, ka intervijas laikā kā galvenā baža diferencēta mācību procesa kvalitātes nodrošināšanā tika minēts – kopējais bērnu skaits grupā, starp kuriem ir vairāki bērni ar mācīšanās grūtībām. *“Grupā ir 23 bērni, divi bērni ir ar valodas programmu un četri ar jauktas attīstības programmu. Nodarbībās regulāri iekļauju logopēdiskos vingrinājumus, lai sekmētu pareizu skaņu izrunu. Vairākiem bērniem uzdevumi ir jāskaidro īsi un konkrēti. Bieži jāatkārto uzdevumu noteikumi individuāli mācību procesa laikā.”*

Noslēgumā darba autore secina, ka diferencēta mācību procesa realizēšana pirmsskolā, nodrošina bērna individuālo spēju un prasmju attīstību. Tādējādi darba autore ir guvusi atbildi uz pētniecisko jautājumu *kā nodrošināt katra bērna individuālo spēju un prasmju attīstību, strādājot ar bērnu grupu, kur pastāv ļoti atšķirīgas bērnu attīstības vajadzības?* Pirmkārt, nepieciešams veikt bērnu sākotnējo spēju un prasmju novērtēšanu. Otrkārt, balstoties uz iegūtajiem novērošanas rezultātiem, mācību process ir jāpielāgo katra bērna attīstības vajadzībām, izmantojot atbilstošu diferenciacijas pieeju mācību procesā.

Secinājumi

1. Diferencēta mācību procesa nodrošināšana ievērojot diferencēšanas priekšnosacījumus ikdienā organizētajās rotaļnodarbībās, veicina bērnu spēju un prasmju attīstību.
2. Pedagoģa spējai pamanīt katra bērna stiprās un vājās puses ir būtiska loma bērna attīstības sekmēšanā. Jārēķinās ar to, ka bērnu spēju un prasmju attīstību iespējams novērot ilgstošā laika periodā, rezultāti nav pamanāmi uzreiz.
3. Ar mērķtiecīgu darbu, caur bērna stipro pušu attīstību, iespējams veicināt izaugsmi tajās jomās, kas bērnam padodas grūtāk.
4. Diferencēšanai ir jābūt mērķtiecīgai un vērstai uz katra bērna vispusīgu attīstību. Tādējādi, jo lielāks ir bērnu skaits grupā ar atšķirīgiem vecumiem un vajadzībām attiecībā uz prasmju pilnveidi, jo komplicētāks kļūst pedagoģa darbs.
5. Neveicot savas grupas bērnu sākotnējo spēju un prasmju novērtēšanu, bērnu dažādās mācīšanās vajadzības netiek konstatētas, tādējādi nevar tikt nodrošināta bērnu individuālo spēju un prasmju attīstība, izmantojot daudzveidīgas mācību metodes, kas balstās uz diferencētas mācīšanās pieejas nodrošināšanu.
6. Pētījuma dati liecina par to, ka respondenti ikdienā pirmsskolā strādā pēc jaunās kompetenču pieejas un izmanto diferencētu pieeju dažādās mācību jomās, bērnu spēju un prasmju attīstības nodrošināšanai.
7. Diferencēta mācību pieeja visbiežāk tiek realizēta bērnu kognitīvo prasmju attīstības veicināšanā, proti pilnveidojot bērnu spējas un prasmes valodas un matemātikas mācību jomā. Savukārt, uzdevumu diferencēšana retāk tiek īstenota veselības un fizisko aktivitāšu mācību jomā kā arī sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā.
8. Bērnu izpratne par diferencēta mācību procesa īstenošanu veicina toleranci un cieņu bērniem vienam pret otru.
9. Pielāgojot uzdevumu grūtības pakāpi katra bērna spējām un prasmēm, tiek nodrošināta bērna ieinteresētība uzdevuma izpildē un veicināta uzdevumu izpildes kvalitāte, kuras pamatā ir bērna prasmju pilnveide.
10. Ņemot vērā lielu bērnu skaitu grupā, kuru spējas un prasmes ir atšķirīgas, mācību vajadzības ir dažādas, pedagoģu darba slodze ir liela. Kā rezultātā nereti, pedagoģis izdeg, samazinās darba kvalitāte, rodas iekšēja neapmierinātība ar sevi, savu darbu.

Priekšlikumi

Izstrādātā pētījuma ietvaros darba autore akcentē ieteikumus pirmsskolas skolotājiem diferencēta mācību procesa organizēšanai.

1. Pedagogam katrs bērns ir jāiepazīst, jāiemanto bērna uzticība, lai mācīšanās process varētu balstīties uz savstarpēju cieņu un sadarbību starp bērnu un pedagogu.
2. Pedagogam nepieciešams veikt bērnu spēju un prasmju sākotnējo izvērtēšanu un jāturpina sekot līdz to attīstībai diferencēta mācību procesa īstenošanas gaitā.
3. Lai diferencēts mācību process nodrošinātu bērna individuālo spēju un prasmju attīstību, jāievēro sekojoši priekšnoteikumi:
 1. mācību saturam, mācību procesam un mācību videi ir jābūt pielāgotai bērnu attīstības vajadzībām un interesēm atbilstoši.
 2. jāparedz iespēja apgūtās prasmes un pilnveidotās spējas demonstrēt praktiski, tādējādi turpinot tās nostiprināt.
 3. izstrādājot diferencētu mācību procesu jābalstās uz bērnu sagatavotību, jāņem vērā bērna līdzšinējā pieredze, esošās intereses un jāsaprot, kā bērnam vieglāk uztvert informāciju, lai nodrošinātu katram bērnam atbilstošu mācīšanās veidu.
4. Organizēt un aicināt pedagogus piedalīties mācīšanās kopienās, kuru mērķis ir dalīties ar kolēģiem labās prakses piemēros par diferencēta mācību procesa nodrošināšanas iespējām apgrūtinošos apstākļos- liels bērnu skaits grupā, bērni ar mācīšanās grūtībām, darba slodze. Pedagogiem savā starpā ir vairāk jāsadrobojas un jādalās pieredzē, īpaši iedrošinot un izglītojot jaunus pedagogus, kuriem trūkst praktiskas pieredzes un zināšanas, kas ļautu būt pārliecinātiem par savām spējām un prasmēm.

Literatūras un avotu saraksts

1. Bearne, E. (2006). *Differentiation and Diversity in the Primary School*. London: Routledge
2. Brice, B. (2013). *Viss sākas ar rotaļu*. Rīga: Raka
3. Deivisa, S. (2020). *Montesori mazulis*. Rīga: Latvijas Mediji
4. Dzintere, D. (2002). *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: Izglītības soļi
5. Fišers, R. (2005). *Mācīsim bērniem mācīties*. Rīga: RaKa.
6. Freiberga, I., Priede, L. (2007). *Bērns mācās izzināt pasauli*. Rīga: SIA Izglītības soļi.
7. Grava, J. (2018). *Bērncentrētas pedagoģiskās pieejas īstenošana bērna pašrealizācijai pirmsskolā*. (Promocijas darbs, Liepājas Universitāte, Liepāja, Latvija).
8. Grudulis, V., Klaveniece, E. (1992). *J.A. Komenskis. Lielā didaktika*. Rīga: Zvaigzne.
9. Hansena, A., Kaufmane, R. Saifers, S. (2002). *Bērncentrētu grupu veidošana*. Izdota ar Sorosa fonda – Latvija atbalstu.
10. Izglītības kvalitātes valsts dienests. (2020). *Diferenciācija, individualizācija un personalizācija*. Kursi “Izglītības iestādes darbības tiesiskie pamati”. Rīga: Izglītības kvalitātes valsts dienests. Pieejams: <https://www.ikvd.gov.lv/lv/media/321/download>
11. Kalvāns, Ē. (2018). *Attīstības psiholoģija*. Mācību līdzeklis. Rēzekne: Rēzeknes tehnoloģiju akadēmija
12. Kārklīņa, G. (2020). Diferenciācija – liels vārds maziem bērniem. *Skola2030* Pieejams: <https://skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/diferenciacija-liels-vards-maziem-berniem>
13. Krinkele, V. (2002). Bērna attīstības vērtēšanas pedagoģiski psiholoģiskie nosacījumi pirmsskolas izglītības iestādē. Dzintere, D. *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: Izglītības soļi, 9.- 43.lpp.
14. Latvijas Republikas Tiesību akti. (14.07.1999). LR likums. Redakcija: 30.06.1999. Rīga: Latvijas Vēstnesis. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/20243-visparejas-izglitibas-likums>
15. Latvijas Republikas Tiesību akti (21.11.2018.) MK noteikumi 716. Redakcija: 01.09.2019. Rīga: Latvijas Vēstnesis. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303371-noteikumi-par-valsts-pirmsskolas-izglitibas-vadlinijam-un-pirmsskolas-izglitibas-programmu-paraugiem>
16. Lazdiņa, S. (08.06.2020.) *Dažādība, kopābūšana un labjūtība*. Blogs. Pieejams: <https://skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/dazadiba-kopabusana-un-labjutiba>
17. Leitāne, I. (2020). Par iekļaujošu izglītību – dažādi un kopā. *Skola 2030, Domāt. Darīt. Zināt. Nr.12/2020,3*.

18. Maslo, I. (1995). *Skolas pedagoģiskā procesa diferenciacija un individualizācija*. Rīga: Raka
19. Mārtinsons, K., Pipere, A., Kamerāde, D. (2016). *Pētniecība. Teorija un prakse*. Rīga: Raka
20. Sastādīja autoru kolektīvs V. Skujiņas vadībā. (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC
21. Saviča, M. (2019). Pētījumi pirmsskolas pedagoģijā un to Apkopojums Latvijas Universitātes Rakstos. Černova, E., Āboltiņa, L. *Pie gadsimta sliekšņa*. (16.-29.) Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
22. Skola2030. (2019). *Mācīšanās iedziļinoties*. Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/istenosana/macibu-pieejja/macisanas-iedzilinosies>
23. Svence, G. (2020). *Psiholoģija jaunajam skolotājam*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
24. Tomlinson, C. A. (1999). *Association for Supervision and Curriculum Development*. Aleksandria: ASCD
25. Tomlinson, K.A., Moon, T.R. (2013). *Assessment and Student Success in a Differentiated Classroom*. Alexandria: ASCD
26. Tomlinson, C. A. (2017). *How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms*. Alexandria: ASCD
27. The Britannica Dictionary. (2022). Encyclopaedia Britannica. Retrieved from: <https://www.britannica.com/dictionary>
28. Valsts izglītības satura centrs. (2018). *Pirmsskolas mācību programma*. ESF projekts Nr.8.3.1.1/16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā. Rīga: Valsts izglītības satura centrs. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/materials/D94>
29. Valsts izglītības satura centrs. Projekts Nr.8.3.1.1/16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā, *darba versija*
30. Žukovs, L. (2001). *Pedagoģijas vēsture. Pamatkurss*. Rīga: Raka

PIELIKUMI

		Iesaistās apkārtnes sakopšanā	D A	P A	D A	P A	P A	D A	P A	P A	P A	P A	D A	D A	D A	P A	P A	D A	P A	P A	P A	D A
Fiziskās prasmes	Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma	Pārvar šķēršļus sev un citiem drošā veidā	D A	D A	N A	D A	N A	N A	D A	N A	D A	D A	N A	N A	D A	D A	N A	N A	D A	D A	D A	NI A
		Ar prieku iesaistās fiziskajās aktivitātēs	D A	D A	II A	D A	II A	D A	P A	II A	D A	D A	II A	D A	P A	P A	D A	II A	D A	D A	D A	D A
		Pats saģērbjas, spēj apkalpot sevi pie galda	D A	D A	II A	D A	D A	N A	D A	D A	P A	D A	N A	D A	D A	P A	N A	II A	D A	D A	P A	N A
Mākslinieciskās prasmes	Tehnoloģiju mācību joma	Plāno savu ieceri un tās īstenošanas soļus	N A	N A	N A	N A	II A	N A	D A	II A	D A	D A	II A	N A	N A	D A	D A	II A	II A	D A	II A	N A
		Tur un pareizā satvērienā lieto rakstāmpiederumus un darba rīkus	P A	P A	N A	P A	N A	N A	P A	N A	P A	P A	P A	N A	N A	P A	N A	N A	P A	P A	P A	N A
		Izmanto dažādus darba paņēmienus savas ieceres īstenošanai strādā radoši, nebaidās eksperimentēt	N I	N I	D A	N I	II A	N A	D A	II A	D A	D A	II A	N I	N I	D A	D A	N I	D A	D A	D A	NI A
	Kultūras izpratne un pašizpaušmes māksla	Ievēro spēles noteikumus	N A	D A	D A	D A	N A	N A	D A	D A	D A	D A	D A	D A	D A	N A	N A	D A	P A	P A	N A	
		Piedāvā savu sižetu rotaļai	II A	N I	N A	N A	D A	II A	D A	N I	D A	II A	N A	N A	N A	P A	II A	II A	N A	D A	N A	II A
		Izrāda iniciatīvu, dzied, dejo, izspēlē sižetu lomu rotaļas	D A	D A	D A	N I	D A	D A	P A	II A	D A	P A	II A	N A	N A	P A	D A	N I	N I	P A	D A	D A

2. PIELIKUMS. 5-6 gadus vecu bērnu individuālo spēju un prasmju novērtējums pēc īstenotās diferenciacijas pieejas

Rādītāji: Pilnībā apguvis (PA), Daļēji apguvis (DA), Nav apguvis (NA), Izrāda interesi (II), Neizrāda interesi (NI)

	Mācību joma	Kritēriji	Rinalds	Patriks	Rojs	Olivers	Vincents	Mihails	Sofija	Damijans	Roberts	Marta	Marta	Enija	Davids	Eizabete	Adriāns	Marsels	Maija	Amēlija	Olvija	Katrīna
Sociālās prasmes	Sociālā un pilsoniskā mācību joma	Spēj draudzēties ar citiem bērniem	II	P A	D A	II	P A	II	P A	II	P A	P A	II	D A	P A	P A	P A	D A	P A	P A	P A	D A
		Apzinās savu Es (protu, varu, zinu)	II	D A	II	D A	D A	II	D A	II	P A	P A	II	D A	II	P A	P A	II	D A	P A	D A	II
		Izvēlas aktivitātes bez pieaugušo palīdzības	P A	P A	D A	II	P A	II	P A	II	P A	P A	II	D A	II	P A	D A	II	D A	P A	D A	D A
Kognitīvās prasmes	Valodu mācību joma	Skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu (Lasa īsus vārdus)	D A	P A	D A	D A	P A	D A	P A	D A	P A	P A	II	P A	II	P A	D A	II	P A	P A	P A	II
		Uzdod jautājumus, izrāda interesi.	P A	P A	II	II	P A	II	P A	II	P A	P A	D A	P A	II	P A	P A	D A	D A	P A	P A	D A
		Domā, spriež, salīdzina, analizē.	D A	D A	D A	II	D A	II	P A	II	P A	P A	II	D A	II	P A	D A	D A	D A	D A	P A	D A
	Matemātikas mācību joma	Prot nosaukt un atpazīst visus ciparus no 1-10	P A	P A	D A	P A	P A	D A	P A	P A	P A	P A	D A	D A	D A	P A	D A	D A	P A	P A	P A	D A
		Grupē priekšmetus pēc dažādām pazīmēm (krāsas, lieluma, formas)	P A	P A	P A	P A	P A	D A	D A	P A	P A	P A	D A	P A	D A	P A	D A	D A	P A	P A	P A	D A
		Nosauc objektu atrašanās vietu telpā un plaknē (virs, zem, pie, aiz, blakus, pa labi, pa kreisi)	P A	P A	D A	D A	P A	D A	P A	D A	P A	P A	D A	P A	D A	P A	D A	D A	D A	D A	P A	P A
	Dabaszinātņu mācību joma	Novēro, salīdzina, eksperimentē	D A	D A	II	II	P A	II	D A	II	D A	D A	II	D A	D A	P A	D A	D A	D A	P A	D A	D A
		Pamana pārmaiņas dabā, mainoties gadalaikiem	P A	D A	D A	P A	D A	N A	D A	II	D A	D A	II	D A	N A	D A	D A	D A	D A	D A	D A	N A

		Iesaistās apkārtnes sakopšanā	P A	P A	D A	P A	P A	D A	P A	P A	P A	P A	D A	P A	D A	P A	P A	D A	P A	P A	P A	D A
Fiziskās prasmes	Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma	Pārvar šķēršļus sev un citiem drošā veidā	P A	P A	D A	P A	D A	D A	P A	D A	P A	P A	D A	D A	P A	P A	D A	II A	P A	D A	P A	D A
		Ar prieku iesaistās fiziskajās aktivitātēs	P A	P A	D A	D A	D A	D A	P A	P A	P A	D A	II A	D A	P A	P A	D A	D A	P A	P A	P A	D A
		Pats saģērbjas, spēj apkalpot sevi pie galda	P A	P A	P A	P A	P A	D A	P A	D A	P A	P A	D A	P A	D A	P A	D A	D A	P A	P A	P A	D A
Mākslinieciskās prasmes	Tehnoloģiju mācību joma	Plāno savu ieceri un tās īstenošanas soļus	II A	D A	D A	D A	P A	D A	P A	P A	P A	P A	D A	D A	II A	P A	D A	D A	D A	P A	D A	N A
		Tur un pareizā satvērienā lieto rakstāmpiederumus un darba rīkus	P A	P A	D A	P A	P A	P A	P A	D A	P A	P A	P A	P A	P A	P A	D A	D A	P A	P A	P A	D A
		Izmanto dažādus darba paņēmienus savas ieceres īstenošanai strādā radoši, nebaidās eksperimentēt	D A	D A	D A	II A	D A	D A	D A	II A	D A	D A	D A	D A	D A	D A	P A	D A	P A	P A	P A	D A
	Kultūras izpratne un pašizpaušmes māksla	Ievēro spēles noteikumus	D A	P A	P A	D A	D A	D A	P A	P A	P A	D A	D A	D A	D A	D A	D A	D A	P A	P A	P A	D A
		Piedāvā savu sižetu rotaļai	II A	P A	D A	D A	D A	D A	D A	II A	D A	P A	D A	D A	D A	P A	P A	P A	D A	P A	D A	D A
		Izrāda iniciatīvu, dzied, dejo, izspēlē sižetu lomu rotaļas	II A	II A	D A	N I A	D A	D A	P A	D A	P A	P A	D A	D A	D A	P A	D A	II A	D A	P A	P A	PA A

3.PIELIKUMS. Anketa. Kompetenču pieejas realizēšana pirmsskolā

Anketa

Kompetenču pieejas realizēšana pirmsskolā

Cienījamie kolēģi! Esmu LU profesionālās augstākās izglītības studiju programmas "Pirmsskolas skolotājs" 3.kursa studente. Kvalifikācijas darba ietvaros veicu pētījumu par kompetenču pieejas realizēšanu bērna spēju un prasmju pilnveidē ikdienas mācību procesā pirmsskolā, tādēļ augstu vērtēšu Jūsu dalīšanos pieredzē, aizpildot šo aptauju. Aptauja ir anonīma, visi dati tiks izmantoti apkopotā veidā. Katrā jautājumā savu atbildi novērtē skalā no 1-5. Anketas aizpildīšana aizņems līdz 7 minūtēm. Paldies par atsaucību!

1. Ikdienā strādāju pēc Jaunās kompetenču pieejas

Nē 1 2 3 4 5 Jā

2. Informācija par pāreju uz Jauno kompetenču pieeju ir pieejama, saprotama un pietiekama

Nē 1 2 3 4 5 Jā

3. Bērni ar prieku un interesi iesaistās dažādu uzdevumu veikšanā katrā mācību jomā

Nē 1 2 3 4 5 Jā

4. Mācību procesā uzdevumu diferencēšanu izmantoju (atzīmē vienu atbildi katrā rindā)

	nekad	ļoti reti	reizēm	bieži	vienmēr
Valodu mācību jomā					
Matemātikas mācību jomā					
Tehnoloģiju mācību jomā					
Dabas zinību mācību jomā					
Sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā					
Veselība un fizisko aktivitāšu mācību jomā					
Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslas mācību jomā					

5. Uzdevumu diferencēšana sekmē manas grupas katra bērna prasmju pilnveidi

Nē 1 2 3 4 5 Jā

6. Manas grupas bērni izprot apgūstamos tematus

Neviens 1 2 3 4 5 Visi

7. Manā grupā ir bērni ar mācīšanās grūtībām

Neviens 1 2 3 4 5 Pieci un vairāk

8. Bērni ar mācīšanās grūtībām ir iejutušies grupā

Nē 1 2 3 4 5 Jā

9. Es konstatēju, ka veiksmīgi norisinās visu bērnu attīstība

Neviena 1 2 3 4 5 Visu

10. Es spēju nodrošināt kvalitatīvu diferencētu mācību procesu

Nē 1 2 3 4 5 Jā

11. Norādiet bērnu skaitu Jūsu grupā. _____

12. Rotaļnodarbības manas grupas bērniem sagādā prieku

Nē 1 2 3 4 5 Jā

13. Darba dienas beigās esmu gandarīta par paveikto

Nē 1 2 3 4 5 Jā

14. Ikdienā strādāju ar pirmsskolas izglītības

1. vecumposmu

2. vecumposmu

3. vecumposmu

15. Lūdzu norādiet cik ilgi strādājat par pirmsskolas pedagogu!

Paldies!

4. PIELIKUMS. *Vispārējā vidējā lieluma aprēķini*

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
1. Ikdienā strādāju pēc Jaunās kompetenču pieejas	30	3	5	4,63	,615
2. Informācija par pāreju uz Jauno kompetenču pieeju ir pieejama, saprotama un pietiekama	30	2	5	4,10	,845
3. Bērni ar prieku un interesi iesaistās dažādu uzdevumu veikšanā katrā mācību jomā	30	2	5	4,30	,794
4. Mācību procesā uzdevumu diferencēšanu izmantoju [Valodu mācību jomā]	30	2	5	4,00	,830
4. Mācību procesā uzdevumu diferencēšanu izmantoju [Matemātikas mācību jomā]	30	3	5	4,03	,718
4. Mācību procesā uzdevumu diferencēšanu izmantoju [Tehnoloģiju mācību jomā]	30	2	5	3,67	,802
4. Mācību procesā uzdevumu diferencēšanu izmantoju [Dabaszinātņu mācību jomā]	30	2	5	3,57	,858
4. Mācību procesā uzdevumu diferencēšanu izmantoju [Veselība un fizisko aktivitāšu mācību jomā]	30	1	5	3,33	1,028
4. Mācību procesā uzdevumu diferencēšanu izmantoju [Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslas mācību jomā]	30	2	5	3,57	,728
4. Mācību procesā uzdevumu diferencēšanu izmantoju [Sociālā un pilsoniskā mācību jomā]	30	2	5	3,37	,765
5. Uzdevumu diferencēšana sekmē manas grupas katra bērna prasmju pilnveidi	30	3	5	4,50	,630
6. Manas grupas bērni izprot apgūstamos tematus	30	3	5	3,83	,531

7. Manā grupā ir bērni ar mācīšanās grūtībām	30	1	5	3,57	1,278
8. Bērni ar mācīšanās grūtībām ir iejutušies grupā	30	1	5	3,97	,850
9. Es konstatēju, ka visu bērnu attīstība norisinās veiksmīgi	30	3	5	3,80	,664
10. Es spēju nodrošināt kvalitatīvu diferencētu mācību procesu	30	3	5	3,90	,607
12. Rotaļnodarbības manas grupas bērniem sagādā prieku	30	3	5	4,60	,563
13. Darba dienas beigās esmu gandarīta par paveikto	30	4	5	4,37	,490
Valid N (listwise)	30				

Intervija

Pētījuma “5-6 gadus vecu bērnu individuālo spēju un prasmju pilnveides nodrošināšana diferencētā mācību procesā” ietvaros.

1. Kāda ir Jūsu līdzšinējā darba pieredze pedagoģijā, pirmsskolā? *Gandrīz 10 gadi*
2. Kāds ir jūsu viedoklis par jauno kompetenču pieeju pirmsskolas izglītībā? *Bērniem ir daudzpusīgas nodarbības, tiek nodrošinātas rotaldarbības atbilstoši katra spējām. Pedagogam jāparedz visa grupā, jo bērni pilda dažādu jomu uzdevumus.*
3. Pastāstiet, lūdzu par savu darba vietu, tās specifiku un bērniem, ar kuriem ikdienā strādājat! *Strādāju tagad ar 6gadīgiem bērniem, ar dažādu spēju līmeni un seši ir ar iekļaujošo izglītību. Līdz ar to nodrošinot izglītību pēc jaunajam kompetencēm grupā bērni veic dažādu jomu uzdevumus, bet arī daudz ir jādiferencē uzdevumi atbilstoši katra spējām.*
4. Kāds ir jūsu viedoklis par objektīvu bērnu skaitu grupā, pamatojiet, lūdzu! *Lai kvalitatīvāk apgūtu izglītības programmu, manuprāt, bērnu skaits ir pārāk liels ņemot vērā, ka man grupā ir seši bērni ar iekļauto izglītību.*
5. Minējāt, ka jums grupā ir iekļautie bērni, vai variet pastāstīt vairāk par ikdienas mācību procesa diferencēšanu? *Grupā ir 23 bērni. Divi bērni ir ar valodas programmu un 4 bērni ar jauktas attīstības programmu. Nodarbībās regulāri iekļauju logopēdiskos vingrinājumus, lai sekmētu pareizu skaņu izrunu. Vairākiem bērniem uzdevumi jāskaidro īsi un konkrēti. Bieži jāatkārto uzdevumu noteikumi individuāli mācību procesa laikā.*
6. Ko Jūsaprāt bērni iegūst no diferencēta mācību procesa? *Varbūt Jums ir kāds piemērs, ar kuru dalīties? Viņi pilda uzdevumus atbilstoši savām spējām, lai grūtības pakāpe nebūtu par vieglu, lai veicinātu izaugsmi. piemēram, vieni bērni apgūst burtu, cits jau saklausīt skaņas, lasīt zilbes.*
7. Kādas ir galvenās grūtības diferencēta mācību procesa nodrošināšanai? *Ja grupā ir bērni ar dažādu spēju līmeni, tad grūtāk ir izsekot katram, lai nav garlaicīgi, lai nezūd motivācija pilnveidoties. Grūtāk pārredzēt grupu kopumā. Reizēm piekūstu.*
8. Kā notiek iknedēļas nodarbību plāna izveidošana? *Katru nedēļu abi grupas pedagogi plāno nākamās nedēļas plānu- sasniedzamos rezultātus. Tad tiek fomayi dažādi uzdevumi atbilstoši mācību jomām, uzdevumi diferencēti, lai veicinātu katra bērna spēju zināšanu attīstību.*
9. Kādas mācību jomas rotaļnodarbībās jūsaprāt ir vieglāk/ grūtāk integrēt? *Kāpēc? Vieglāk integrēt valodas jomu, jo tas ir visur!stāstīt!, runāt, iztēloties. Grūtāk reizēm ir dabaszinības, nepieciešami dabas materiāli. Jāuzrunā vecāki kopā sadarboties, lai sagādātu materiālus.*
10. Kas jums darba dienas beigās sagādā lielāko gandarījumu? *Redzēt prieku, lepnumu bērnu sejā, gandarījumu par paveikto. Vakarā kā bērns ar lepnumu vecākam stāsta par savu paveikto darbu.*

GALVOJUMS

Kvalifikācijas darbs

„5 – 6 gadus vecu bērnu individuālo spēju un prasmju pilnveides nodrošināšana diferencētā mācību procesā” izstrādāts Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi un izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti.

Autors: Zane Priede

(vārds, uzvārds)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba zinātniskais vadītājs/a: Dr.paed. Ingūna Lāce

(zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

2022. gada rudens semestris